کوردستان

ئۆرگانی حیزبی دیموکراتی کوردستان

دامەزرانی کۆماری کوردستان لە چوارچێوەی ئێرانێکی دێموکراتیکی فیدراڵدا

دووشەممە ١٦ی خەرمانانی ١٣٩٤ _ ٧ی سێپتامبری ٢٠١٥

ژمارە: ٦٦٣

www.kurdistanukurd.com

سەرکۆماری ئوتریش: لە سەردانم بۆ ئێران، پەروەندەی مافی مرۆڤ دێنمە بەربەس!

هاینزفیشێر، سەرکۆماری ئوتریش رایگەیاند لە سەفەرەکەیدا بۆ ئێران، مەسەلەی مافی مرۆڤ لەو وڵاتە و بەتایبەت مەسەلەی ئێعدامەکان لەگەڵ بەرپرسانی ئێرانی باس دەکا.

سەرکۆماری ئوتریش یەکەمین سەرکۆماری رۆژاواییە کە دوای زیاتر بە یەک دەیە سەردانی ئێران دەکا. سەرکۆماری پێشووی ئوتریش، دواین سەرکۆماری وڵاتێکی رۆژاوایی بوو کە لە ساڵی ٢٠٠٤ دا سەفەری ئێرانی کردبوو.

فیشێر بریارە ٧ تا ٩ی سێپتامبر سەردانەکەی بکا و لەگەڵ حەسەن روحانی سەرکۆمار و محەمەدجەوادی ئەریف، وەزیری دەرەوەی ئێران دیدار و وتوێژ بکا.

ریکخراوی نەتەوەیەکگرتووەکان لە بارەی پەروەندەی ئێران لە بواری مافی مرۆڤەوە رایگەیاندوە، کە ژمارەیەکی یەکجار زۆر حوکمی ئێعدام لە ساڵی رابردوودا لە ئێران بەڕێوەچووە و ریژەیی ئێران بە بەلێنەکانی لە پێوەندی لەگەڵ پاراستنی مافەکانی نەتەوە جۆراوجۆرەکان لە ئێران پابەند نەبووە.

هەناسەی پێشمەرگە، ڕۆژهەڵاتی کوردستان دەبووژێنێتەوە

راگەیاندراو سەبارەت بە بەڕێوەچوونی پلینۆمی سێزدەهەمی کۆمیتەی ناوەندی

لە رۆژەکانی ٢٩ و ٣٠ ی ئاگوستی ٢٠١٥ی زایینی، کومیتەی ناوەندیی حیزبی دیموکراتی کوردستان سیزدەهەمین پلینومی خۆی بە بەشداری ئەندامان و جیگران و راویژکارانی رێبەریی حیزب بەڕیوە برد.

پلینوم سەرەتا بە ساتیک بیرەنگی بۆ ریزگرتن لە شەهیدانی ریگای رزگاریی کوردستان دەستی پی کرد. پاشان دەستووری کاری پلینوم پاش باس و تاوتوی کردن بە پەسند گەیشت.

لە برگەی یەکەمی کارەکانی پلینومدا راپۆرتی سیاسیی هاوری خالید عەزیزی سکرتیری گشتیی حیزبی دیموکراتی کوردستان پیشکەش کرا. ئەو راپۆرتە کە بۆ باس لە دوایین رووداو و ئالوگۆڕە سیاسییەکانی نیوان دوو پلینوم لەسەر ئاستی نیودەوڵەتی و ناوچەیی و نیوخۆیی و پرسی کورد و بزوتنەوەی کورد لە رۆژهەڵاتی کوردستان لەو نیودەا تەرخان کرابوو، پاش باس و تاوتوی کردن بە پەسندی پلینومی کومیتەی ناوەندی گەیشت.

خاڵە جەوهەرییەکانی ئەم راپۆرتە پێوەندییان بە کێشە و کەموکوڕییەکانی ستراتژیی نیودەوڵەتی لە رووبەڕووبوونەوە لەگەڵ قەیرانی ئەمنیەتی لە رۆژهەڵاتی نیوەڕاست بەتایبەتی پاش سەرهەڵدانی داعش، کارەساتی مرۆیی سەرچاوەگرتوو لەم قەیرانە و شوێنەوارداناتی لەسەر ناوەرۆکی دەستووری کاری سیاسیی کومەڵگای نیودەوڵەتی لە مامەلە لەگەڵ ئەم ناوچەیەدا، ریککەوتنی ناوکی لەنێوان ئێران و وڵاتانی ١+٥ و کاریگەرییەکانی ئەم ریککەوتنە لەسەر بوارەکانی تری سیاسەتی دەرەوەی ئێران بەتایبەتی لە ناوچەدا و هەروەها لەسەر پرۆسەی سیاسیی نیوخۆیی وڵاتەوە هەبوو.

هەر لە چوارچێوەی راپۆرتی سیاسیی پلینومدا بەشێوەیەکی تایبەتی سەرنج درابووە هەڵبژاردنەکانی داهاتووی ئێران و رەوتە مەترەحەکانی نیو ئەم پرۆسەیە و ئەگەر و دەرفەتی ئەوە کە سەرباری نەبوونی بەستێنی بەرێوە چوونی هەڵبژاردنێکی سالم و دێموکراتیک لەژێر حاکمییەتی کوماری ئیسلامیدا، یارمەتی بەوە بکری کە کورد ئەم مەوعیدە سیاسییە وەک دەرفەتێکی دیکە بۆ هێنانەوە گۆڕ و زەقکردنەوەی پرسی خۆیان بەکار بێنی، تاوتوی کرا و لەسەر پێویستی بەدواداچوونی وردی ئەم پرسە جەخت کرایەوە.

لە بەشێکی دیکەی راپۆرتی سیاسییدا بارودۆخی پارچەکانی کوردستان و لەنیو واندا بەتایبەتی قەیرانی سیاسی و دەستوورییی ئێستای هەرێمی کوردستان و هیوا و چاوەروانیی دەرچوونی یەکگرتووانەی سەرکردایەتی و دامەزراوە سیاسییەکانی هەرێم لەو قەیرانە و هەروەها مەسەلەی دەستپێکردنەوەی شەڕ لە باکووری کوردستان و ئاکامە زیانبەخشەکانی ئەم دەورە نوێیە لە گرژی بۆ شانسەکانی بردنە پێش و چارەسەری پرسی کورد لە تورکیە کەوتنە بەرباس.

ل ٣

لە درێژەی چالاکییەکانی ساڵانی ڕابردوو و لە ڕاستای بردنە پێشی سیاسەت و بەرنامەی رۆژهەڵاتتەوەرانە دا، پێشمەرگەکانی حیزبی دیموکراتی کوردستان ئەمساڵ و لە ٧٠ ساڵەی دامەزرانی حیزبی دیموکرات دا، خەڵکی رۆژهەڵاتی کوردستانیان بە دیداری خۆیان گەشاندەوە.

پێشمەرگەکانی حیزبی دیموکراتی کوردستان، ئەمساڵ هەر لە مانگی جۆزەردانەوە، شانبەشانی جیگیر بوون لە ناوچە کوێستانی و سنووریەکانی رۆژهەڵات و هەرێمی کوردستان، لە قووڵایی چەندین ناوچەی رۆژهەڵات ئامادە بوون و لە نزیکەوە لە گەڵ خەڵکی پێشمەرگەپەروەری کوردستان، دیداریان نوێ کردەوە.

تێکۆشان وچالاکیی سیاسی دەستەکانی کادر و پێشمەرگەی حیزب و دیدارنوێکردنەوەیان لە گەڵ پشتیوانانی هەمیشەیی خۆیان، ئەگەر لە لایەکەوە بووە هۆی شادیی لە رادەبەدەری خەڵکی رۆژهەڵاتی کوردستان، لە لایەکی دیکە بووە هۆی ترس و وەحشەتی هێزە سەرکوتکەرەکانی کۆماری ئیسلامی و دەستوپێوەندە خۆفرۆشەکانیان. بە تایبەتی دوای ئەوەی پێشمەرگەکانی حیزب، لە ١٠ی خەرمانان لە سیسێری ناوچەی رەبەت، پەلاماری جاش و پاسدارەکان بۆ سەر خۆیان بە توندی تێک شکاند.

هاوکاری و هاوبەشیی پارێزەرانی رۆژهەڵاتی کوردستان لە گەڵ دەستەکانی پێشمەرگە و پێشوازی و پشتیوانیی بێدریغی خەڵکی ناوچەکانی شنۆ، نەغەدە، پیرانشار، سەردەشت، رەبەت، بانە، مەریوان، مەهاباد و هەورامان لە رۆڵە پێشمەرگەکانیان، هێزی پێشمەرگەی لە زەبر و پیلانەکانی دوژمن، پاراست و جاریکی دیکە پتەویی پێوەندیی نێوان خەڵک و پێشمەرگەی سەلماندەوە.خەڵکی ناوچە جیاوازەکانی کوردستان لە دیدار لە گەڵ تێکۆشەرانی دیموکرات دا، داوای بەردەوامی ومانەوەی رۆڵە پێشمەرگەکانیان لە باوەشی خۆیان دا کردوە و هەناسەی پێشمەرگە لە سەر خاکی رۆژهەڵاتی کوردستانیان بە زیندووکەرەوەی خۆیان ناو بردوە.

کوشتاری زیندانیانی سیاسی پەڵەیەک بە نیوچاوانی رژێمی ئیسلامیی ئێرانەوە ٣

بزوتنەوەی کورد و مافی ژن ٤

بۆم نەبوو لەگەڵ دایکم بە کوردی بدوێم ٥

لاپەڕەی نوێ ٦

چما شەڕ؟ ١٠

لە حەوتووی رابردوودا زیاتر لە ٢١ هەزار پەناخواز چوونەتە ئاڵمان

لە حاڵێکدا زۆربەی پەناخوازان لە ریگای مەجارستانەوە بەرەو ئوتریش و ئاڵمان دەڕۆن، بەرپرسانی ئاڵمانی رایانگەیاندوە رۆژی شەمە و یەکشەممە دەیان هەزار پەناخواز چوونەتە نیو ئەو وڵاتەوە.

لە لایەکی دیکەوە کۆمەڵێکی زۆر لە خەڵکی ئوتریش خۆبەخشانە بەرەو مەجارستان چوون بۆ یارمەتیدانی ئەو پەناخوازانە و ئاو و خۆراکیان بۆ بردوون و بە ماشێنی خۆیان رایانگوێزتوون بەرەو ئوتریش. وڵاتی ئوتریش چەند رۆژە حاڵەتی نائاسایی بۆ یارمەتیدان بە پەناخوازان راگەیاندوە.

رەخنەگرانی دەوڵەت لە ئاڵمان، ئانجیلا میرکێل سەدری ئەعزەمی ئەو وڵاتەیان تاوانبار کردوە بەکردنەوەی سنوورەکان بەرووی ئەو هەموو پەناخوازودا کارێکی نادروست و مەترسیداری گرتوتە پێش.

نیرە «خاوەران»ە! گۆڕستانی بێناونیشانی هەزاران زیندانیی سیاسیی ئێران کە ساڵی ١٣٦٧ لە لایەن رژێمی کۆماری ئیسلامییەوە ئێعدام کران و بە کۆمەڵ کۆمەڵ خرانە ژێر خاکەوە.

کۆبوونەوەیەک بۆ باس لەسەر باسەکانی پلینۆمی سێزدەیەمی حیزبی دیموکراتی کوردستان

کاک خالید عەزیزی، سکرتێری گشتیی حیزبی دێموکراتی کوردستان لە کۆبوونەوەیەکدا کە بۆ باس لە سەر باسەکانی پلینۆمی سێزدەهەمی کۆمیتەی ناوەندیی حیزب پێکهاتبوو، بڕیارو پەسەندکراوەکانی ئەو پلینۆمەی شی کردەوە.

لەو کۆبوونەوەیەدا کە ڕۆژی چوارشەممە، ١١ی خەرمانان بەبەشداریی سەدان کەس لە کادرو پێشمەرگەکانی حیزبی دێموکرات گیرا، سکرتێری گشتیی حیزبی دێموکراتی کوردستان سەرەتا سڵاوی بۆ ئەو سەدان پێشمەرگەیەی حیزب نارد کە لە نێوخۆی وڵاتو لە ناوچە سنووریەکانی کوردستاندا تێکۆشانی حیزبیی خۆیان بەڕێوەدەبەن؛ پاشان تیسکی خستە سەر ئەو باسو بابەتانەی لە پلینۆمی سێزدەهەمی کۆمیتەی ناوندیدا کاریان لەسەر کراوەو بڕیاریان لەسەر دراوە.

سکرتێری گشتیی حیزبی دێموکراتی کوردستان لە سەرەتای باسەکەیدا ئاماژەی بە قۆڵبوونەوەی قەیرانو بشێویەکان لە ناوچەی ڕۆژهەڵاتی نێوەڕاست کردو گوتی لە کاتێکدا زلهێزە جیهانیو وڵاتە ناوچەییەکان هەر یەکەو بەپێی سیاسەتو توانای خۆی لە هەوڵی ئەوەدان ئەو ئاڵوگۆڕانە بە قازانجی خۆیان بقۆزنەوە، کوردیش لەو ناوچەیە خاوەن پێگەو جێگەی تایبەتیی خۆیەتیو لەو هاوکێشانەدا دەوری سەرەکی دەبینی.

کاک خالید عەزیزی بە تیشک خستنە سەر دوایین ڕووداوەکانی هەرێمی کوردستان، باکوورو خۆراوای کوردستان کە لە پلینۆمدا تاوتوێ کراوە، خوێندنەوەو سیاسەتی حیزبی دێموکراتی بە نیسبەت ئەو ئاڵوگۆڕانە شی کردەوە. لەو پێوەندییەدا ئاماژەی بەوەدا کە دەستپێکردنەوەی شەڕ لە تورکیە لە بەرژەوەندیی پرۆسەی ئاشتیو هەروەها پێوەندییەکانی کوردو تورک لەو وڵاتەدا نییەو؛ لایەنە سیاسییەکانی هەرێمی کوردستانیش دەبێ لە بیری چارەسەرێکی درێژخایەنو یەکلاکەرەوە بۆ کوتاییهێنان بە ناکۆکییەکانیان لەسەر پرسە سیاسیو ئیدارییەکاندا بنو نەهێڵن ئەو هەلە مێژوویی و پربایەخەی بۆ کورد لە باشووری کوردستان هەڵکەوتووە، لەبار بچێ.

باس لە پرسە سیاسییەکانی نێوخۆی ئێرانو ڕۆژهەڵاتی کوردستان، بە تایبەت ئاڵوگۆڕەکان دوای ئیمزاکردنی ڕێککەوتنی ئەتومیو هەروەها هەڵبژاردنەکانی داهاتووی مەجلیس دوو تەوەری دیکەی باسەکەی سکرتێری گشتیی حیزب لەو کۆبوونەوەیە بوون.

کاک خالید عەزیزی لەو بەشە لە قسەکانیدا بە لێکدانەوەی چەندێو چۆنیی گرینگیی کێشەی ئەتومیی ئێران بۆ کۆمەڵانی خەڵکی کوردستان گوتی ڕێککەوتن یان ڕێکنەکەوتن لەسەر ئەو پەروەندەیە لەگەڵ ئێران گۆڕانێکی زۆر لە چوارچێوەی خەباتو پرۆژەکانی ئێمەدا پێک ناهێنێ، بەڵام بێگومان ئەگەر ئەو ڕێککەوتنە لە هەموو ڕەهەندەکانی خۆیدا بە ئاکام بگاو ئەگەر کۆماری ئیسلامی بیهەوێ، دەکرێ شوێن لەسەر ژیانی خەڵکیشدا دابنێو ئێمەش دەبێ لە داهاتوودا زۆرتر لەسەر ئەو داخوازە مەدەنی، دێموکراتیکو سیاسییانەی خەڵک کار بکەین کە دەیان ساڵە لەلایەن کۆمەڵگای جیهانییەوە پشتگێ خراوە، وەک پرسی کوردو مافە مەدەنیو سیاسییەکانی خەڵک لە کوردستانو ئێران.

سکرتێری گشتیی حیزبی دێموکراتی کوردستان لەو بەشە لە قسەکانیدا باسی لە پێناسەی جیاوازی پرسی کورد لە ئێران لە چاو نەتەوەکانی دیکەی کردو لە ژێر تروسکایی ڕۆڵی کورد لە ناوچەی ڕۆژهەڵاتی نێوەڕاست، خوێندنەوەی بۆ پێگەی بزووتنەوەی کوردو پرسی کورد لە ئێران کرد.

هەڵسەنگاندنی پلینۆمی سێزدەهەمی حیزبی دێموکراتی کوردستان بۆ خەباتو تێکۆشانی حیزبو شیکردنەوەی زیاتری جموجۆڵی ئەم دواییانەی حیزب لە نێوخۆی وڵاتو ناوچە سنووریەکان، پرسی هەڵبژاردنەکانی داهاتووی مەجلیسو چۆنیەتیی خوێندنەوەی حیزب بۆ بەشداریی چالاک لەو هەڵبژاردنە لە ڕاستای هێنانەگۆڕێی ویستو داواکانی خەڵک، پرسی گرتنی کۆنگرەی داهاتووی حیزبو چۆنیەتیی ئامادەکارییەکان بۆ ئەو کۆنگرەیەو هەروەها چەند باسێکی نێوخۆیی و تەشکیلاتی تەوەرەکانی دیکەی باسەکەی کاک خالید عەزیزی لەو کۆبوونەوەیە بوون.

یادی ٧٠ ساڵەی دامەزرانی حیزبی دێموکراتی کوردستان لە دەرەوەی وڵات

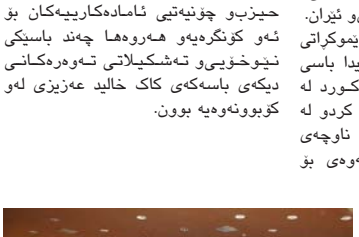

فینلاند

ڕێوڕەسمی یادی ٧٠ ساڵەی دامەزرانی حیزبی دێموکراتی کوردستان لە وڵاتی فینلاند بەڕێوەچوو.

ڕۆژی شەممە ٢٩ی ئاگووستی ٢٠١٥ی لە دەڤەری تووركۆی وڵاتی فینلاند، یادی ٧٠ ساڵەی دامەزرانی حیزبی دێموکراتی کوردستان بەرزو پیرۆز ڕاگیرا. بڕگەی یەکەمی ئەو یادە، سەرەتا بەسرودی نەتەوایەتیی ئەی ڕەقیب دەستی پێکرد. دواتر خولەکێک بێ دەنگی بۆ بەرز ڕاگرتنی یادی شەهیدانی گەل و حیزب لە لایەن بەڕێوەبەری بەرنامەکە، ئازاد شێخییەوە ڕاگەیێندرا. پاشان ٧٠ مۆمی تەمەنی پڕ لە شانازی حیزبی دێموکراتی کوردستان لە ژێر لۆگۆی ٧٠ ساڵەدا هەڵکرا.

لە بڕگەی دووهەمی بەرنامەکەدا، پەیامی کۆمیتەی حیزبی دێموکراتی کوردستان- کۆمیتەی فینلاند، خوێندنەوەی ناوی ئەو حیزب و ڕێکخراوە دۆست و هاوپەیمانانەی کە پەیام و بروسکەی پیرۆزباییان بەو بۆنەیەوە ناردبوو درێژە بە یاد کردنەوەکە درا.

لە بەشێکی دیکەی ئەم ڕێوڕەسمەدا، کەریم ڕەسوڵی بەڕپرسی کۆمیتەی فینلاندی حیزبی دیموکراتی کوردستان بابەتێکی سەبارەت بە ٢٥ گەلاویژی ١٣٢٤ پێشکەش کرد.

دوایین بڕگەی ئەم ڕێوڕەسمە بۆ مۆسیقا و ئاوازی هونەرمەندانی خەباتکار و دەنگ خۆش ناسر ڕەزازی، ڕەشید فەیزی نیژاد و فەرهاد ئالانی بە هاوکاری کۆڕی مۆسیقی تەرخان کرابوو

ئاڵمان

ڕێوڕەسمی یادی ٧٠ ساڵەی دامەزرانی حیزبی دێموکراتی کوردستان لە وڵاتی ئاڵمان بەڕێوەچوو.

ڕۆژی شەممە ڕێکەوتی ٣١ی گەلاویژ، ئەندامان، لایەنگران و دۆستانی حیزب لە وڵاتانی ئاڵمان، هولەند، بلژیک، فەرانسە، سویس و ئوتریش ڕێوڕەسمێکیان بە بۆنەی ٢٥ی گەلاویژ، ٧٠هەمین ساڵڕۆژی دامەزرانی حیزبی دێموکرات لە شاری کوڵن،ی ئاڵمان پێک هێنا. ڕێوڕەسمەکە سەرەتا بە سرودی نەتەوایەتی ئەی ڕەقیب و دواتر بە ڕاگرتنی یەک خولەک بێدەنگی بۆ گیانی پاکی شەهیدان دەستی پێکرد. دواتر لە لایەن بەڕێوەبەرانی ڕێوڕەسمەکە زاهید شاعیری و سەیران بایەزیدحوسێنی، داوا لە کاک جەلیل گادانی تێکۆشەری لەمێژینەی حیزب و ڕاوێژکاری دەفتەری سیاسی حدک کرا بۆ کردنەوەی ڕێوڕەسمە چەند وتەیەک پێشکەش بکا. پاشان هاوڕێ حسن ڕستگار تێکۆشەری دێرین و موشاوەری دفتەری سیاسی حیزبی دێموکراتی کوردستان بە بۆنەی ٢٥ی گەلاویژ وتارێکی سیاسی پێشکەش کرد. کاک حەسەن لە وتارەکەی خۆیدا، وێڕای پیرۆزبایی ئەو ڕۆژە مەزنە بە خەڵکی کوردستان، بنەماڵەی شەهیدان، بەندکراوانی سیاسی و هەموو ئەندامان، کادر و پێشمەرگەکانی حیزب، ئاوڕێکی وردی لە مێژووی پڕ لە هەوراز و نشێوی ٧٠ ساڵ خەباتی حیزبی دیموکراتی کوردستان دایەوە. بەڕێزیان لە وتارەکەی دا ئاماژەی بە چەند قۆناغ جیاواز لە مێژووی سیاسی حدک کرد و خاڵە بە هێز و لاوازەکانی ئەو مێژووە پیرۆزەی هێنایە بەرباس. لە کۆتایی وتەکانی دا بەڕێز ڕەستگار ئاماژەی بە بارووودۆخی ئێستاکەی ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست بە گشتی و دۆخی ڕۆژهەڵاتی کوردستان و ئێران بە تایبەتی کرد. بەشێکی دیکەی ڕێوڕەسمەکە تەرخان کرابوو بۆ پەیامی حیزب و ڕێکخراوە کوردستانی، ئێرانی و ئاڵمانییەکان کە لەم بەشەدا سوڵتان گوڵاوی بەڕپرسی کومیتەی ئاڵمان وێڕای بە خێرهێنانی میوانەکان، بە هۆی کەمبوونی کات، تەنیا ئاماژەی بە نوێی نوێنەرایەتی حیزب ڕێکخراوەکانی بەشدار لە ڕێوڕەسمەکەدا کرد. لە بەشێکی دیکەی ڕێوڕەسمدا ئەبریزە حوسێنی ئەندامی یەکیەتیی لاوانی دێموکراتی ڕۆژهەڵاتی کوردستان، پەیامی هاوبەشی یەکیەتییەکانی ژنان و لاوان لە دەرەوەی وڵاتی خوێندنەوە. بەشی کۆتایی بەرنامەکە تەرخان کرابوو بۆ بەشی هونەری و شادی بەشدارانی ڕیوڕەسمی یادی دامەزرانی حەفتا ساڵەی حدک لە شاری کوڵنی ئاڵمان.

دێژەی

ڕاگەیاندراو سەبارەت بە بەڕێوەچوونی پلینۆمی سێزدەهەمی کۆمیتەی ناوەندی

گرینگترین بەشی ڕاپۆرتی کۆمیتەی ناوەندی بۆ بارودۆخی ڕۆژهەڵاتی کوردستان و خەباتی گەلەکەمان لەو پارچەیەی کوردستاندا تەرخان کرابوو. لەو بەشەدا وێڕای ئاوردانەوە لە پاشخانی مێژوویی دۆخی ئێستای ڕۆژهەڵاتی کوردستان چ لە گۆشەنیگای سیاسەتی بەردەوامی سەرکوت و هەڵاواردن لەلایەن ڕێژیمەوە و چ لە گۆشەنیگای کێشە و کەموکوریە نێوخۆییەکانی بزوتنەوەی کورد لە ڕۆژهەڵاتی کوردستانەوە، لە حەفتا ساڵەی دامەزرانی حیزبی دێموکراتی کوردستاندا تاوڕ لە ڕابردووی پڕ لە هەوراز و نشێوی خەبات و تێکۆشانی ئەو حزبە درابۆوە و دوورەدیمەنەکانی خەباتی لەمەودوای حیزب و ڕێکارەکانی بووژاندنەوەی هەرچی زیاتری تێکۆشانی مەیدانی و فرەڕەهەندی ئەو حیزبە هەڵسەنگێندران. هەر لەو چوارچێوەیەشدا ئەزموونی چەند مانگی ڕابردووی جێگیربوونەوەی پێشمەرگەکانی حیزبی دێموکراتی کوردستان لەسەر سنوورەکان و بەردەوامیی حزووریان لە نێوخۆی ڕۆژهەڵاتی کوردستان بەرز نرخێندرا و وێڕای سڵاو و دەستخۆشی لە فەرماندەران و کادر و پێشمەرگەکانی حیزب ڕێگاکانی قوولکردنەوە و زیاتر بە بەرهەم کردنی ئەم دەورە نوێیە لە جوڵە و تێکۆشانی خەباتگێرانی دێموکرات قسەیان لەسەر کرا.

بڕگەی دواتری کارەکانی پلینۆم بۆ باس و گفتگو لەسەر ئامادەکارییەکانی بەستنی کونگرەی شازدەهەمی حیزبی دێموکراتی کوردستان تەرخان کرابوو. لەو بڕگەیەدا، پاش ئەوەی کۆمیتەی ئامادەکاری کونگرە ڕاپۆرتی کارەکانی تا ئێستای لەو پێناوەدا خستەڕوو، لەسەر کۆمەڵێک بابەتی پێوەندیدار بە کاتی بەستنی کونگرە، بەچاووروونیی پێویست بۆ ناوەڕۆکی ڕاپۆرتی کۆمیتەی ناوەندی بۆ کونگرە، کارەکانی هەیئەتی پێناچوونەوەی بەرنامە و پێڕەو، وردەکارییەکانی بەستنی کونفرانسەکانی پێش کونگرە و هتد هاتنە بەر باس و کۆمیتەی ناوەندی لەبارەیانەوەی کۆمەڵێک ڕاسپاردەی بۆ هەنگاوەکانی لەمەودوا دایە دەفتەری سیاسیی حیزب.

دواییەن بڕگەی کارەکانی پلینۆمی سێزدەهەمی کۆمیتەی ناوەندیی حیزبی دێموکراتی کوردستان تایبەت بوو بە تاوتوێ کردن و بڕیاردان لەسەر کۆمەڵێک بابەتی تەشکیلاتی و هەروەها کۆمەڵێک ڕاسپاردەی پێوەندیدار بە باشتر کردنی کاروباری هێندێک لە ئۆرگان و بوارەکانی کار و تێکۆشانی حیزب پەسند کران.

ڕۆڵەکانی دێموکرات پەلامارێکی هێزەکانی ڕێژیمیان بۆ سەر خۆیان تێک شکاند

ئێوارە درەنگانی دوێنێ سێشەممە١٠ی خەرمانان (١ی سێپتامبری ٢٠١٥) هێزێکی هاوبەش لە تیکۆشەرانی دیموکرات و پارێزەرانی ڕۆژهەڵاتی کوردستان کە لە ناوچەی ڕەبەت و لە نێو ئاوایی و دەوروبەری گوندی سیسێری ڕەبەت بوون، کەوتنە بەر پەلاماری هێزێکی زۆری ڕێژیم پیکهاتوو لە جاش و پاسدار کە بە زیاتر لە ١٠ تویوتا و ماشینی هەڵگری چەکی جۆراوجۆر خۆیان گەیاندبووە دەوروبەری ئاوایی.

تیکۆشەرانی دیموکرات لە گەڵ بەشێکی بەرچاو لە خەڵکی ئاوایی سیسێر لە بەر دەرگای مزگەوت خەریکی هەواڵپرسی و قسە و باس و دیدار نوێکردنەوە بوون کە پەلامارەدران، دەستڕێژیان لە سەنگەرەکانی دیدەبان و نیگایانەکانی هێزی پێشمەرگە لە دەرەوەی ئاوایی کرد. پارێزەرانی ڕۆژهەڵاتی کوردستان و پێشمەرگە گیانلەسەردەستەکان کە بە وشیاریەوە جموجۆڵی هێزی پەلامارەدریان گرتبووە ژێر چاودێری، گورج لێیان وەدەست هاتن. جاش و پاسدارەکان کە لە هەمووە میحوەرەکانەوە لە گەڵ ئاگری بێئەمانی چەکی پێشمەرگەکان بەرەوەڕوو بوون، خۆیان ڕانەگرت و ناچار بە پاشەکشە بەرەو سوێروێ و نستان و ماوەڵۆ بوون و ڕۆڵەکانی دیموکراتیش بە سڵامەتی لە شوێنی تێکهەڵچوونەکە دوور کەوتنەوە.

بە دوای ئەم پاشەکشەیەی جاش و پاسدارەکان و زەبر وێکەوتنیان لە لایەن هێزی هاوبەشی پێشمەرگە و پارێزەرانی ڕۆژهەڵاتی کوردستان، تۆپخانەکانی ڕێژیمی کۆماری ئیسلامی بەرزایی و شێو و دۆڵ و مووچە و مەزراکانی سوێروێ، نستان، گەنمان ،گۆڵی و چەند گوندێکی دیکەی ئەم ناوچەیان بە توندی دایە بەر ئاگر و ئاسن و زیانێکی زۆریان بەلێڕەوارەکانی ئەم دەڤەرە و ڕەز و باغ و مووچەی خەڵک گەیاند.

شایانی باسە بە گوێرەی زانیارییەکان لەم شەرە دا ژمارەیەک لە بەکرێگیراوانی کۆماری ئیسلامی کوژراون و ژمارەیەکیش بریندار بوون کە بە چەند ئامبولانس گوێزراونەوە بۆ شارۆچکەی ڕەبەت و شاری سەردەشت. ناوی دوو جاشی ناسراوی ناوچە کە دەگوترێ یەکێکیان فەرماندەری ئەو هێزە پەلامارەدرە بووە، لە نێو ناوی کوژراو و بریندارەکان دا هەیە کە پاش دلنیابوونمان لە ڕاستیی زانیارییەکە، لە هەواڵەکانی داهاتوو دا بە ئاگاداریی خەڵک و میدیاکان و بیروڕای گشتیی دەگەیەنین.

پێویستە بگوترێ جگە لە شەوی ڕابردوو ئەمڕۆش هەتا ئامادەکردنی ئەم هەواڵە، تۆپخانەکانی کۆماری ئیسلامی کویستانەکانی نێوان ناوچەکانی مەهاباد و ڕەبەت بەتایبەتی بەرزاییەکانی کاولان، کوران، کانیەڕش و گوندەکانی دەوروبەریان بە خەستی تۆپباران کردوە.

کوشتاری زیندانیانی سیاسی پەڵەیەک بە نێوچاوانی ڕێژیمی ئیسلامیی ئێرانەوە

کوێستان فتوحی

بڕیار درابوو کارەساتێکی گەورە بقەومێ، کارەساتێک بە فەرمانی کەسێک کە خۆی بە نوێنەری خوا لە سەر زەوی دەزانی! ئەو مافی بە خۆی دابوو کە ئەم «کافرانە» دەبێ بنێردرێنە شوێنی خۆیان... بڕۆن بۆ جەهەننەم! ....دەستە دەستە کچ و کوڕی لاو بانگ دەکران و نەدەگەڕانەوە نێو بەندەکانیان، ئەو شوێنەی تەنیا بە تاوانی ئازادیخوازی تێیدا زیندانیی کرابوون.

.....

بیست وحەوت ساڵ لەمەوبەر لە ٦ی گەلاوێژی ١٣٦٧ی هەتاویدا خومەینی ڕێبەر و دامەزرێنەری ڕێژیمی کۆماری ئیسلامیی ئێران، فەرمانی قەتڵی هەزاران کەس لە زیندانیانی سیاسیی ئێرانی دەرکرد: «ئەو کەسانەی کە لە زیندانەکاندان و لەسەر بیر وباوەری خۆیان سوورن کافرن و دەبێ لە ناو بچن.»

ئەوان تەنیا بە تاوانی بەشداریی لە خۆپیشاندانێک یان بەشداریی لە کۆبوونەوەیەکی سیاسی یان نووسینی دروشمێکی سیاسیی ئازادیخوازی لە سەردیوار، زیندانی کرابوون. تەنانەت هێندێکیان ماوەی زیندانییەکەشیان تەواو ببوو، بەبێ ئەوەی بتوانن دیفاع لە خۆیان بکەن، بەبێ ئەوەی بتوانن هاواریک بکەن، جەللادەکان بەرەوە کوشتارگایان بردن.

نەیاندەزانی لێسەندنەوەی ژیان، یان درێژەی ژیانیان پێوەندی بەو وڵامانەوە دەبێ کە دەیدەنەوە بە پرسیارەکانی هەیئەتی هەڵبژێردراوی خومەینی، هەیئەتێک کە ناوی لێ نرا هەیئەتی مەرگ!

هۆکاری ئەو کوشتارە

زۆر لە سەرانی ڕێژیم و تەنانەت هێندێک کەسیش لە دەرەوەی ئەو ڕێژیمە هۆکاری ئەو کوشتارە سامناکەیان دەگەڕاندەوە بۆ عەمەلیاتی نیزامیی ڕێکخراوی مجاهیدین کە بە ناوی «فروغ جاودان» کە لە سەرەتای گەلاوێژی ١٣٦٧ لە خاکی عێراقەوە بۆ سەر ڕێژیمی ئێران دەستی پێکرد. بەڵام هەم لە ڕوانگەی مێژووییەوە ئەم بۆچوونە نادروست بوو، هەم لە ڕوانگەی ئەخلاقی و مافی مرۆڤەوە، ناڕەوایە کە ئەو تاوانە ببەسترێتەوە بەم ڕووداوەوە.

بە پێی نێوەرۆکی نووسراوە و بیرەوەریی زۆر لە زیندانیانی پێشوو کە بە جۆرێک لە جۆرەکان لە چنگی هەیئەتی مەرگ ڕزگاریان بووە، زۆر زووتر لەو ڕێکەوتە کوشتار و فشار دژی زیندانییە سیاسییەکان دەستی پێ کردبوو. لە ڕاستیدا ڕێژیمی خومەینی هەر لە سەرەتای بەدەسەلات گەیشتنیەوە بۆ لەناو بردنی موخالیفانی خۆی لە هیچ کردەوەیەکی نامرۆڤانە شەرمی نەدەکرد. ئامانجی سەرەکی ئەوە بوو موخالیفانی نیزامەکەی بسڕێتەوە. ئێعدامی زیندانیانی سیاسی لە ساڵەکانی ٦٠ و ٦١ ئەوە دەسەلمێنن کە کۆماری ئیسلامی هەمووکات بۆ لەنیوبردنی موخالیفانی خۆی دەستی لە هیچ جینایەتێک نەگێڕابوو.

ئەو کوشتارەش درێژەی هەمان ئەو ئێعدامانە بوون کە لەسەرەتای دەسەلاتەکەیەوە دەستی پێ کردبوو. بەڵام بیانووی ئەمجارەی بۆ سڕینەوەی موخالیفان، ترس لە کۆتاییی شەڕی ئێران و عێراق بوو. سەرانی ڕێژیم کۆتایی شەڕیان وەک پاشەکشەیەکی گەورە دەدی بۆ نیزامەکەیان. ئەوان پێیان وابوو موخالیفانی کۆماری ئیسلامی بە ئاسانی دەتوانن بە قازانجی خۆیان لەم ڕووداوە کەڵک وەربگرن. بە خەیاڵی خۆیان بەم شێوەیە ویستیان بۆ هەمیشە حیسابی خۆیان لەگەڵ نەیاران تەواو بکەن. بۆیە خومەینی ئەم پیلانەی دارشت بۆ لە ناوبردنی بەکۆمەڵی زیندانیانی سیاسی.

ڕێژیمی خومەینی بۆ چاوترسێن کردنی موخالیفانی خۆی هەزاران کەسی لە ژن و پیاوی ئازادیخوازی ئێرانی قەلاچۆکردن بۆ ئەوەی دەنگی ئازادیخوازیو جیابیری بێدەنگ بکا و بە نیازی ئەوەی ببێتە دەرسی عیبرەت بۆ خەڵکانیتریش. ئەو ئێعدامکراوانە جگە لە چەند کەسێکیان کە پێشتر حوکمی ئێعدامیان هەبوو، زۆربەیان تەنانەت ماوەی مەحکوومەتەکەیان تێپەڕ کردبوو و لە چاوەڕوانیی ئازادبوون دا بوون. پاشان بە شەو بە کۆمەڵ تەرمەکانیان لە گۆڕە بێناوونیشانەکاندا دەخستنە بن گڵەوە بۆ ئەوەی ئاسەواری ئەو جینایەتە سامناکە بشاردرێتەوە.

ئاشکرابوونی ئەو جینایەتە

هەر لە بەهاری ١٣٦٧ەوە چاوپێکەتنی بنەماڵەکان لەگەڵ ڕۆڵەکانیان ڕاگیرابوو. لە مانگی خەرمانداندا بنەماڵەی زیندانییەکان دەنگوی زۆریان لە بارەی کارەساتێکەوە بیستبوو، ئەوان نەیان دەزانی چ بکەن، باوەڕ بکەن یان نا؟ لە ناباوەڕی و دڵە خورپە و نیگەرانیدا مابوونەوە، ئاخر زۆربەیان ئازیزانیان پێشتر محاکمە کرابوون و هۆکارێک نەبوو بۆ ئەوەی کە ئەوانە ئێعدام بکرێن، لێیان ڕوون نەبوو، بەتایبەت کە نە تەرمەکانیان دەدراوە بە بنەماڵە، نە شوێنی ناشتنیان دیار بوو. پاشان لە ئاخری مانگی خەزەڵوەردا چاوپێکەوتنی بنەماڵەی زیندانیان کە لە بەهارەوە ڕاوەستابوو دەستی پێ کردەوە. هەر بنەماڵەیەک کە دەچوو بۆ چاوپێکەوتن و ئیتر زیندانییەکەیان نەدەدیتەوە، بۆی دەردەکەوت کە ڕۆڵەکەی نەماوە. بەتایبەت کە بنەماڵەکان سوور بوون لەسەر سۆراغێکی ڕۆڵەکانیان. ڕێژیم ڕێگەیەکی دیکەی نەبوو بۆئەوەی لێی ڕاکات و ناچار بوو نیشانەیەک بداتەوە پێیان. ئەوە بوو هێندێکیان جانتایەک کە چەند وردە کەلوپەلێکی شەخسیی ڕۆڵەکانیانی تێدا بوو پێیان دەدرایەوە. بەم جۆرە بوو دەرکەوت چ کارەساتێک ڕووی داوە. بەشێکی زۆر لەو بنەماڵانە پێکەوە کەوتنە خۆ بۆدیتنەوەی شوێنی ناشتنەکەیان. گۆڕستانی خاوەران و هەڵدانەوەی گۆڕەکان لەلایەن سەگە بڕسییەکان و شوشتنەوەی زەوی بە ئاوی باران و دەرکەوتنی ئێسک و پرووسکی ئەو ئێعدامکراوانە، ڕووداو و بەسەرهاتێکی زۆر تاڵ و بەئازاری دەرخست. بەم جۆرە بە هەزاران کەسی بێتاوان بە فتوای کەسێک کە خۆی بە ڕێبەری «مستضعفان»ی جیهان دەزانی! و لە دادگایەکی ڕواڵەتی و چەند خولەکێدا حوکمی مەرگیان بەسەردا سەپا.

دیارە تا ئێستاش ژمارەی ئەو ئێعدامکراوانە بە ڕوونی دیار نییە. تەنیا دێرێک لە قسەکانی مونتەزیری لەم پێوەندییەدا کە بۆ خومەینی نووسیوە بەسە بۆئەوەی گەورەیی کارەساتەکە نیشان بدا . لە ٩ی گەلاوێژدا کە ٤ ڕۆژ دوای فتواکەی خومەینی و ٣ ڕۆژ دوای دەستپێکردنی ئێعدامەکانە مونتەزیری بۆ خومەینیی نووسیوە: «بەهەر حاڵ ئێعدامی چەند هەزار کەس لە ماوەی چەند ڕۆژدا کاردانەوەیەکی باشی نابێ و بەدوور لە هەڵە نابێ». ئەو دێرە بە جۆرێک گەورەیی کارەساتەکە نیشان دەدا. بۆیە مونتەزیری دەیەوێ خومەینی لەو هەڵەیە ئاگادار بکاتەوە.

...ئەوەی گرنگە ئەوەیە کە ئەم کارەساتە گەورەیە نابێ تەنیا و تەنیا لە لایەن بنەماڵەی قوربانییانەکانەوە یادی بکرێتەوە. پێویستە هەموو لایەک هەوڵ بدەن ئەو جینایەتەی خومەینی و ڕێژیمەکەی کە ئێستاش بە شێوەیەکی دیکە دژی ئازادیخوازانی ئێران و کوردستان هەر بەردەوامە، لە بیرو زەینی ئەو خەڵکەی کە لە ئێراندا دەژین نەسڕێتەوە و لەبیر نەکرێ و داوا لە کۆڕو کۆمەڵە جیهانییەکانی مافی مرۆڤ بکرێ ئەو ڕێژیمە بە هۆی کردەوە نامرۆڤانەکانیەوە مەحکووم بکەن و چی دیکە ڕێگە نەدەن کۆماری ئیسلامی ئاوا بە ئاسانی گیانی ئینسانە شەریف و ئازادیخوازەکانی ئێران بستێنێ.

مەودای ئەو کوشتارە گەورەیە لەگەڵ ئەمڕۆ کەم نیە و زۆر لەوانەی شاهیدی کارەساتەکە یان خولقێنەری کارەساتەکە بوون خەریکە ژیان بەجێدێڵن و لەجێیان نەوەیەکی نوێ کە کەمتر ئاگایان لە ڕوودانی ئەو جینایەتەیە، هاتوونەتە ژیانەوە، بە تایبەتی ئەو ڕێژیمەی کە خولقێنەری ئەو کارەساتە نامرۆڤانەیە بوو هەر لە دەسەلات دایە و بۆ سڕینەوەی جینایەتەکە هەموو هەوڵێکی بۆ ئەوەیە ڕووداوی کوشتاری ٦٧ بسڕێتەوە یان هەر نەبێ بچووک بکاتەوە.

ئۆپۆزیسیۆنی ئێرانی وەکوو ئەرکێکی گرنگ لە سەریەتی لە هەر کات و ساتێکدا ئەو مەسەلەیە بە زیندوویی ڕابگرێ بۆ بەدوادا چوون و لێپرسینەوە و زیندوو ڕاگرتنی یادی ئەو شەهیدانە، پشتی بنەماڵەکانیان بگرن . گرنگ نیە ئەو قوربانییانە سەر بە چ ئیدئۆلۆژی و فکرێک بوون، هەموو ئەوانە پێش ئەوەی ئەندامی ڕێکخراوێک بن ئینسان بوون و بە ناحەق گیانیان لێ سەندراوە، بۆ دیتنەوەی ڕاستییەکان و ڕیسوایی خولقێنەرانی ئەو جینایەتە دڕندانەیە پێویستە هاوکار و یاریدەدەری یەکتر بن، تاکوو جارێکی دیکە کارەساتی لەم شێوەیە لە مێژووی مرۆڤایەتیدا دووبارە نەبێتەوە.

ئەو ئێعدامکراوانە جگە لە چەند کەسێکیان کە پێشتر حوکمی ئێعدامیان هەبوو، زۆربەیان تەنانەت ماوەی مەحکوومەتەکەیان تێپەڕ کردبوو و لە چاوەڕوانیی ئازادبوون دا بوون. پاشان بە شەو بە کۆمەڵ تەرمەکانیان لە گۆڕە بێناوونیشانەکاندا دەخستنە بن گڵەوە بۆ ئەوەی ئاسەواری ئەو جینایەتە سامناکە بشاردرێتەوە.

بزوتنەوەی کورد و مافی ژن

نووسین: ئارەش لۆڕستانی
وەرگێڕان: ئاڵەشێن

پرسی ژن لە ئێران و تورکیەدا، دەگەڵ (کەشف حجاب)ی سەردەمی دسەڵاتداری رەزاشای پەهلەوی و کەماڵ پاشا (ئاتاتورک) فۆرمێکی نوێی بە خۆوە گرت. ئەم هەنگاوە شۆکێک بوو پێچەوانەی ئەو نەریت و هزرە مەزهەبیانەی کە چەندین سەدەیە لە رۆژهەڵاتی ناڤین وەک بایەخ و زیاتریش بە شێوەیەکی زۆرەملییانە لە لایان کۆمەڵگەی پیاوسالاری و حکوومەتی ناوەندییەوە بەسەر ژنانەدا دەسەپا. بە تێپەڕینی زەمەن و پێشکەوتنی تێکنولۆژی و پەرەگرتنی توێژینەوەی زانستە کۆمەڵایەتییەکان لە کۆمەڵگە رۆژاواییەکان و کاریگەریی لەسەر کۆمەڵگە رۆژهەڵاتییەکان، دەوڵەتەکانی دوای رەزاشا و ئاتاتورک رێگە و رێچکەی جۆراوجۆر و میتۆدی جیاوازیان گرتە بەر بۆ بیچمدان بەو هزر و هەڵبژاردن و ئەو بایەخانە کە ژنێک پەسندی دەکا، یا ناچارن قەبووڵی بکەن. هەنووکەی فەزای مەجازی و راگەیانە کۆمەڵایەتییەکانیش وەک ئامرازێکی بەهێز و تازە بۆ فۆرم بەخشین بە کۆمەڵگەی ژنان لە پێناو ئامانج و بەرژەوەندی حکوومەتە ناوەندییەکان بەکار دەهێنرێن. بەلام ئەو خاڵە گرینگەی لە پێوەندیی لەگەڵ بەکارهێنانی فەزای مەجازی و راگەیاندنە گشتییەکان لە ئارادایە، چالاکییە کۆمەڵگەتەقەرییە سیاسی و مەدەنییەکانی ئەو ژن و پیاوانەیە کە بڕوایان بە سرینەوەی هەڵاواردن دژی ژنان و ریزگرتن لە مافی ژن هەیە و، لەم پێناوەدا چالاکن؛ ئەم هەلەیان بۆ رەخساوە بتوانن لە بەرانبەر حوکم و نورم دژە ژنەکان، هزری نەریتی و یا گوشارە حکوومەتییەکان راوەستن و دژی هەڵاواردن جینسی بوەستنەوە.

دەستەبەربوونی مافی ژن و سرینەوەی هەڵاواردن دژی ژن، یەکێکە لە گرنگترین بنەما و پێوەرەکانی کۆمەڵگەیەکی دێموکراتیک کە پارتە کوردییەکان بەتایبەت حیزبی دێموکراتی کوردستان سالانێکە هەوڵ بۆ چەسپاندنی دەدا. دامەزاندنی یەکەتیی ژنان لە لایەن حیزبی دێموکراتی کوردستانەوە، خاڵی دەستپێکی خەباتی ژنان بۆ نەهێشتنی هەڵاواردنی جینسی، بەشداریی سیاسی و مەدەنی ژنان لە هەموو کوردستانە. ئەو کاتە بایەخی ئەم تەفگەرەمان لێ رووون دەبێتەوە، کە بزانین یەکەتیی ژنان لە هەموو کۆمەڵگە رۆژهەڵاتییەکاندا، یەکێکە لەو یەکەم دامەزراوانەی بۆ داکۆکی لە مافی ژن و گەشەی فیکری و بەشداریی ژنان دامەزراون. بزووتنەوەی کورد کە زیاتر نێوەرۆکێکی نەتەوەیی- دێموکراتیکی هەیە، لەگەڵ پەیدابوونی فەزای مەجازی و پەرەسەندنی راگەیەنە گشتییەکان لە بیاڤەکانی سیاسی، مەدەنی و فەرهەنگیدا رووبەڕووی پرسیارێکی زۆر بۆتەوە، کە لە هەموو بابەتەکاندا پرسی ژن و مافی ژن دەورێکی گرنگ و بەرچاو دەگێڕن.

هەستی سەربەخۆبوون و متمانەبەخۆیی ژنان، بەشداریی کۆمەڵایەتی ژنان، گۆڕینی باوەڕ و هزرە نەریتییەکانی ژنان، رەنگدانەوەی ئاستی زانیاری ژنان، رەنگدانەوەی رووداو کۆمەڵایەتییەکان لە زەین و جەستەی ژنانەدا، هەڵسوکەوتی ژنان، پێکهێنانی فەزای گشتی و بەرزکردنەوەی ئاستی مەشروعییەت پێدانی سیاسی و مەدەنی نێوان ژنان و پیاوان، جموجۆڵی کۆمەڵایەتی ژنان، بە ئەدەنییەکانی ژنان لە فەزای زانیاریدا و، پرسی پەروەردە، قەبووڵی ژنان لە پلە و پێگەی بەپێوەبەریدا، ئەدەبیاتی کۆمەڵگە سەبارەت بە ژن، ئەمنییەتی کۆمەڵایەتی ژن و دادوەری لە سەر ژنان، گرنگترینی ئەو بابەتانەن هەمیشە بە شێوەی راستەوخۆ یا ناراستەوخۆ خواستە دێموکراتییەکانی ژنانە لە پێناو پێشخستنی بزووتنەوەی کوردا بەشداری کۆمەڵایەتی بەرزبکەنەوە. بەلام بە سرنجدان بەو بارتەقا زۆرەی زانیاریی کە لە فەزای مەجازیدا بەردەوام لە لایەن بەکارهێنەرانێکی زۆرەوە ئاڵوگۆڕ دەکرێ، بزوتنەوەی زۆر بەربەرین لە فەزای مەجازیدا دێنە گۆڕێ و رەنگدانەوەکانی لە ژیانی رۆژانەدا بەردەوام لە گەشە دایە. کارکردی بزوتنەوەی کوردی بەرانبەر ئەم چەشنە پرسیارانەی کۆمەڵگە، بەتایبەت توێژی ژنان، وەک پێوەرێک بۆ هەڵسەنگاندنی دێموکراتیک بوونی بزووتنەوە و یا ناکارامەیی بزووتنەوە لە بەرچاو دەگیرێ. کەواتە بزافی کوردی بۆ بەرەوپێش بردنی خەبات ناچارە زۆر بەهێز و ئەکتیڤانە گرنگیی تایبەت بە پرسی ژن و نەهێشتنی هەڵاواردن دژی ژنان بدا و بە بەرنامەڕێژی دروست وگونجاو کە وڵامدەری کورد چۆناوچۆن دەتوانێ پێوەندییەکی دووڵایەنە دەگەڵ ئەو ئەو ژن و پیاوانە دابمەزرێنێ کە خەبات بۆ نەهێشتنی هەڵاواردنی جنسی دەکەن و تێچووی بەرخۆدانی نەتەوەیی دێموکراتیکی کورد بۆ نزمترین ئاست دابەزێنێ؟ ئایا تەنیا ناسینی شووناسی ژن و ویستەکانی و سرنجدان بە مافی ژنان، بۆ نەهێشتنی نادادپەروەری و دێموکراتیک کردنی کۆمەڵگە تەواوە؟ حکوومەتی ناوەندی دەگەڵ ئەو هەموو ئیمکاناتە بەرینە ئابووری و هێزە مرۆییەی هەیەتی، بە چ شێوەیەک بەرانبەر بە داخوازیی سیاسی، کۆمەڵایەتی و مەدەنی بزووتنەوەی کورد و چالاکانی مافی ژن لە دوو بیاڤی کۆمەڵگە و فەزای مەجازیدا وەستاوەتەوە و هەوڵ دەدا سەرکوتیان بکا؟

بە سرنجدان بە پێچەڵاوپێچی پرسی مافی ژنان و ئەو هەڵاواردنانەی لە لایەن سیستمی دەسەڵاتدارەوە بەردەوام بە شێوەی جۆراوجۆر و پڕ گرێوگۆڵ بە سەر ژنەدا دەسەپێ، رووون و ئاشکرایە دۆزینەوەی رێگەچارەیەکی ژیرانە و کارامە هەروا سووک و ئاسان نییە. ئەزموونەکانی خەباتی گەلی کورد بەرووونی دەریدەخا، سەرەڕای ئامادەیی و بەشداریی بەربەرینی ژنان لە خەباتی سیاسی، کۆمەڵایەتی، فەرهەنگی و مەدەنیدا، پارتە کوردییەکان نەیانتوانیوە لە رێگەی میکانیزمێکی کاریگەرەوە رێگەچارەیەکی هەمەلایەن بۆ تێپەڕین لەو دۆخە دژوار و ئەستەمە بدۆزنەوە.

هەنووکە کۆمەڵگەی کوردی لە رۆژهەڵاتی کوردستان، وەکوو ناوچەکانی دیکەی رۆژهەڵاتی ناڤین پێناسەیەکی رووون و ئاشکرای بۆ دۆخی ئیدەئاڵ و دڵخوازی داهاتووی ژن نییە و فەزای مەجازیش، یەکێکە لەو هۆکارانە و رەنگە گرنگترین هۆکاریش بێ کە زۆر خێرا بایەخ و سەرچەشنەکانی ژنان دەگۆڕێ. ئەو گۆڕانەی کە ئەگەر بزافی کوردی نەتوانێ بە ئاقاری دێموکراتیزە کردن و نەهێشتنی هەڵاواردنی دژی ژنان، کە نیوەی کۆمەڵن، هەنگاوێکی کاریگەر بێ کۆمەڵگەی کوردی بەرەو لایەک دەکێشێ کە شوناسی کوردی کە یەکێکە لە کۆڵەکە سەرەکییەکانی ناسیونالیزمی کوردی، تووشی قەیران دەبێ و بزافی شوناسخوازانە و نەتەوییانەی کورد تووشی زەرەر و زیانی جددی و رەنگە قەرەبوونەکراو بکاتەوە.

ئەزموونی وڵاتانی دێموکراتیک و ئازاد دەریدەخا بارودۆخی ژنان و لەشساغی و ئەمنییەتی ژنان گرنگترین پێوەر و بنەماکانی گەیشتن بە دێموکراسین و تەنانەت پاش بڕینی هەلومەرجی دیکتاتۆری و نادادپەروەری و گەیشتن بە دێموکراسیش، دەبێ بەردەوام رۆڵ و هەلومەرجی ژنان بەرەو بەرزبوونەوە و رەوشی دڵخوازتر و باشتر بڕوا، چونکە گەیشتن بە دێموکراسی و مافی دیاریکردنی چارەنووس یەکەم قۆناغی گەیشتن و پێگەیشتوویی گەلێک و کۆمەڵگەیەک بووە دوای ئەویش کۆمەڵگەی دێموکراتیک هەمیشە مەترسی دیکتاتۆری و گەڕانەوە بۆ نادێموکراتیکی بوونی لە سەرە. لە کۆتاییدا دەبێ بگوترێ تا ئەو کاتەی هەڵاواردنی دژی ژنان بوونی هەیە، کۆمەڵگە بە دێموکراسی ناگا و تا کۆمەڵگەیەکیش دێموکراتیک نەبێ، هەڵاواردن و ستەمی رەگەزی نابڕی. کەواتە بزافی کورد هەتا نەتوانێ متمانە و بەشداریی ژنان راکێشێ ناشتوانێ بە دروستی ئەرکی خۆی راپەڕێنێ و ئەو ژن و پیاوانەی لە کوردستان خەبات بۆ نەهێشتنی هەڵاواردنی جنسیش دەکەن، بە بێ هاوکاری کردن و پێوەندی کردن بە بزووتنەوەی کوردییەوە ناتوانن بکەونە ئەو هەلومەرجە دێموکراتیک و دڵخواز و دادپەروەرانەیەوە.

هەنووکە کۆمەڵگەی کوردی لە رۆژهەڵاتی کوردستان، وەکوو ناوچەکانی دیکەی رۆژهەڵاتی ناڤین پێناسەیەکی رووون و ئاشکرای بۆ دۆخی ئیدەئاڵ و دڵخوازی داهاتووی ژن نییە و فەزای مەجازیش، یەکێکە لەو هۆکارانە و رەنگە گرنگترین هۆکاریش بێ کە زۆر خێرا بایەخ و سەرچەشنەکانی ژنان دەگۆڕێ

دەستەبەربوونی مافی ژن و سرینەوەی هەڵاواردن دژی ژن، یەکێکە لە گرنگترین بنەما و پێوەرەکانی کۆمەڵگەیەکی دێموکراتیک کە پارتە کوردییەکان بەتایبەت حیزبی دێموکراتی کوردستان سالانێکە هەوڵ بۆ چەسپاندنی دەدا

بۆم نەبوو لەگەڵ دایکم بە کوردی بدوێم

کەماڵ شەریفی دوای حەوت ساڵ زیندانی بوون، سەبارەت بە ناخۆشییەکانی دەدوێ

وەرگێر: ئازادکەریمی

حەوت ساڵ لە دەستبەسەرکردنی کەماڵ شەریفی زیندانیی سیاسیی کورد لە گرتووخانەی «میناب»دا تێپەڕ بووە و ئێستا لە زیندانەوە خەمنامەیەکی نووسیوە و تێیدا باسی خەم و دڵتەنگیەکان و ئازارەکانی ناخی کردوە.

بە گوێرەی ڕاپۆرتی «ڕێکخراوی بەرگریکارانی مافی مرۆڤی کوردستان»، لە بەشێک لە نامەکەی ئەم رۆژنامەنووسە کوردە زیندانییەدا دەڵێ: حەوت ساڵ زیاترە زیندانیم تەنیا یەک جارلە ژێر چاودێریەکی قورس و توندی ئەمنییەتیدا و بە شێوازێک کە بەرپرسی زیندان لەوێدا ئامادە نەبوو، بەڵام جێگرەکەی و بەشی ئەمنییەتی و پاراستنی زیندان و بەرپرسی «قەرارگاە» و بەرێوەبەری بەشی فەرهەنگی و چەندین کارمەندی دیکەی زیندان لەوێدا ئامادە بوون، لەگەڵ دایکم دیدارێکم هەبوو، بێجگە لە چاکوچۆنیکردن مافی ئەوەم نەبوو لەگەڵ دایکم بە کوردی قسە بکەم، ئەوە لە کاتێکدایە دایکم فارسی نازانێ و ناتوانێ قسەی پێ بکا.

کەماڵ شەریفی رۆژنامەوانی کوردی تەمەن ٤٣ ساڵ، لە زیندانی میناب لەگەڵ گیراوانی ئاسایی و تاوانبارانی مادە هۆشبەرەکان لەو زیندانە دایە.

ناوبراو لە سەرەتای دەستبەسەر کردنییەوە هەتا ئێستا ڕێگای پێ نەدراوە کەسی ببینێ و تەنیا یەک جار دایک و براکەی بە ئیزنی بەرپرسانی دەسەڵاتی دادەوەرییەوە، توانیویانە چاویان پێی بکەوێ.

ئەم رۆژنامەوانە زیندانییە، ساڵی ١٣٨٧ی هەتاوی بۆ پێوەندی گرتن لەگەڵ ویژەوانان، نووسەران، زانایانی ئایینی و کەسایەتی فەرهەنگی و هونەرییەکان لە هەرێمی کوردستانەوە گەڕایەوە سەقزی زێدی و لە رۆژی ٥ی جۆزەردانی ١٣٨٧ لە ماڵی یەکێک لە پەرتووکفرۆشەکانی ئەم شارە لە پاش گەمارۆدانی خانووەکە و تەقەکردنی کارمەندانی چەکداری سوپای پاسداران و ئیدارەی ئیتلاعات و کوژرانی ئەندامێکی حیزبی دێمۆکراتی کوردستان دەستگیرکرا. لەم پەلامارەدا چەکدارێکی سوپا ١٥ فیشەکی ئاراستەی ئەو ئەندامەی حیزب کرد و گیانی لێی ستاند.

کەماڵ شەریفی دوای کۆتایی هاتنی شەڕ و پێکدادنەکە، لەلایەن بەرپرسانی سوپای پاسداران و ئیتلاعات گیرا و ئێنوارەی هەمان ڕۆژ بە بڕیاری «داواکاری گشتیی شاری سەقز» گواستیانەوە گرتووخانەی شاری سنە» و، کەوتە بەر ئەشکەنجە و زەختێکی زۆری دژەمرۆڤانە و دوای شەش مانگ ئازاری جەستەیی و دەروونی ناچار کرا گفتووگۆیەکی ڤیدیۆیی ئەنجام بدا.

لە ساڵی ١٣٨٧ی هەتاویدا بە هۆی ئەوەی لە ڕەوشێکی دژواری دژە مرۆڤیدا بوو، هەروەها ئیجازەی دیداری لەگەڵ بنەماڵەکەیدا نەبوو، دەستی دایە مانگرتن لە خواردن و دوای یەک مانگ تووشی سەکتە (ڕاوەستانی) مێشک هات و لای ڕاستی جەستەی ئیفلیج بوو، بەشێوەیەک هەتا دوو مانگ نەیدەتوانی قسە بکا و پێڵوی چاوی ڕاستی نەدەنیشت و هەموو شەوان کاتی نووستن بە باندی چەسپ چاوی دەنووقاند. لەلایەکی دیکەوە هەتا ئێستا هیچ جۆرە هەوڵدانێک لە لایەن بەشی تەندروستی زیندانەوە بۆ چارەسەرکردنی کێشەی جموجوڵی ئەندامە لەکارکەوتووەکانی ئەنجام نەدراوە.

کەماڵ شەریفی ئێستا لە «بەندیخانەی میناب» لەگەڵ چەند گیراوی دیکەی سیاسی، لەگەڵ تاوانبارانی قەتڵ، قاچاخچیەکانی مادەهۆشبەرەکان و هتد...دا بێ ئەوەی هیچ جۆرە جیاکاری لە نێوان بەشە نێوخۆییەکان و جۆری تاوانەکان کرابێ، ماوەی مەحکومیەتی تێپەڕ دەکا... دەقی نامەکەی «کەماڵ شەریفی» کە لەبەردەستی « ناوەندی بەرگریکارانی مافی مرۆڤی کوردستان» دایە دەخرێتە ڕوو بۆ ئاگاداری ڕای گشتی:

بینینی جەستەی بێ ڕۆحی «ئایلان» هەموو خەم و ئازار و ناخۆشییەکانی زیندانی لە بیرم بردەوە. حەوت ساڵ زیاترم لە زیندانەدا تێپەڕکرد، تەنیا بۆ جارێ دەرفەتی دیدارێکم لەگەڵ بنەماڵەکەمدا بۆ دروست بوو ئەویش لە ژێر چاودێرییەکی توندی بەشی پاراستنی زیندانەدا و بێ ئەوەی بەرپرسی گشتی زیندان لەوێ بێ، بەڵام جێگرەکەی و بەرپرسی «اطلاعات» و زیندان و بەرپرسی قەرارگاە و بەرێوەبەری «یەکەی فەرهەنگی» و چەند کارمەندی دیکەی زیندان لەوێدا ئامادە بوون و بێجگە لە چاکوچۆنی، بۆم نەبوو بە زمانی کوردی لەگەڵ دایکم وشەیەکیش قسە بکەم.

بۆ ماوەی حەوت ساڵ ژیان کردن لەگەڵ ئەم تاوانبارە ئاساییانە بە تایبەت زیندانییە موعتادەکان، (شاری میناب لە سەر ترانزیتی هاتنی مادە هۆشبەرەکانە لە ڕێگەی سنوورەکانی ڕۆژهەڵاتی ئێران دایە و زۆربەی تاوانەکانی ئەم زیندانە پێوەندی بە تاوانەکانی سەر بە مادە هوشبەرەکانەوە هەیە و زۆربەی تاوانباران بە جۆرێ لە جۆرەکان تووشی مادە هۆشبەرەکان بوون و بە هۆی نەداری و بێکاریەوە لەم شارەدا دزی کردن پلەی دووهەمی ڕێژەی دیلەکانی لەم زیندانەدا هەیە) لەوە ناخۆشتر و کێشەی هەرە گەورەی ئێمە بە هۆی هاوبەندیی بوون لە گەڵ ئەم تاوانبارانە، پشکنینی پەیتا پەیتای ئێمەیە لە لایەن بەرپرسانی زیندانەوە بە بیانووی دۆزینەوەی مادە هۆشبەرەکانەوە، چەند ڕۆژەو جارێ لە کوتوپڕدا خەڵکێکی زۆری کارمەندەکانی بەندیخانە بە باتۆم و شۆکی کارەبایی‌یەوە دێنە بەشەکەی ئێمە و دەچنە ناو ژوورەکانی نووستن و بە بیانووی دۆزینەوەی چەقۆ و مۆبایل دەست دەکەن بە ڕووت کردنەوەی زیندانییەکان و پشکنینی کەل و پەلی تایبەتی و تێکدانی جێگەی خەوتن و هەموو شتەکان.

دەیان جار بە بۆنەی ڕووت کردنەوەمان و دەرهێنانی جلوبەرگی زیندانییەکان و تەنانەت شۆرت و تی‌شێرتی ئەوانەوە، لەگەڵ ئەو کارمەندانە تێکهەڵچووین و لە کۆتایی‌دا تووشی شۆکی کارەبایی، باتۆم و ژووری تاکەکەسی هاتووین و هەموو جارێ دوای ئەم پشکنینانە بەشێکی هەرە زۆری کەل و پەلی ئەو خەڵکە لە لایەن بەرپرسی زیندانەوە یان دزراوە یان بە بیانووی قەدەغە بوونەوە لە لایەن زیندانەوە دەستی بە سەرداگیراوە.

ئێرە زیاتر لە کەمپی «پاکەوە بوون لە مادە هۆشبەرەکان» دەچێ تاکو زیندان، تەنیا جیاوازیەک کە هەیە ئەویش جیاوازی نێوان « مێتادۆن»ی دەرمانە لەگەڵ « مێتادۆن»ی موعتادەکان. مێتادۆن بۆ هەموو کەس و هەموو تەمەنی ئازادە و دانان و تەرک کردنی لە دەستی خۆت دایە و دۆزی بە کارهێنانی لە لایەنی زیندانییەوە دەستنیشان دەکرێ و دوکتۆر هیچ تێبینی‌یەکی لەم بوارەدا نیە. لەم زیندانەدا تەنیا ئەو مادە هۆشبەرانەی دەدۆزرێنەوە وا لە لایەن کەسانی زیندانییەوە دێنە ژوورەوە دەنا ئەو مادە هۆشبەرانەی وا کارمەندەکانی زیندانەکە هاوردەی دەکەن هیچ کات نادۆزرێنەوە! لێرەدا هەموو شت هەیە: تلیاک، بەنگ و حەشیش، شیشە، هێرۆیین، ترامادۆل و حەب. ئێوارانی پێنجشەمە و هەینی ئێرە دەبێ بە شێرە کێشخانە کانی سەردەمانی (سەفەوی) و قاجار.

حەوت ساڵ زیاتر تێپەڕبوو، شەش مانگ لە ژووری تاکەکەسی لە ئیدارەی «اطلاعات»ی سنەدا لە ژێر دەیان جۆری ئازار و ئەشکەنجەی جەستەیی و دەروونیدا، لێپرسینەوە و لێپێچینەوە یەک لە دوای یەک و ئازاردەر و ئەشکەنجە بۆ وەرگرتنی دانپێدانان و تۆمارکردن لە ڤیدیۆدا، لە ناوهەمان ئەو ژوورانەدا تووشی ئازاری پێ و لاقەکانم هاتم. زۆرتر لە بیست جار چووم بۆ لای دوکتۆری بەندیخانە و ئەوانیش یان حەبی ئازارشکێنیان بە من داوە یان داوایان کردوە بۆ دکتۆری دەرەوەی زیندان بەڕێ بکرێم و هەموو کات لهگەڵ ئەم داواکارییەشدا دژایەتیان کردوە. چەند ساڵانێکە چاوەکانم تووشی گرفت هاتوون و بەرپرسانی بەندیخانە ئیزنی ئەوەیان نەداوە سەردانی دوکتۆربکەم و لە کۆتایی‌دا چاویلکەی یەکێ لە زیندانییەکانم وەرگرت و لە چاوم کردوە بێ ئەوەی دکتور ئیجازەی بە من دابێ. لە پاییزی ١٣٩٠دا و دوای ٥٦ ڕۆژ مانگرتن لە خواردن تووشی سەکتەی مێشک هاتووم و ماوەی چەند مانگە لای ڕاستی لەشم تووشی ئیفلیجی کاتی هات و نەمدەتوانی بە جوانی قسە بکەم. لەم بارودۆخەدا زیندان هاوکاری نەکردم و ئیجازەی نەدام بچمە دەرەوەی زیندان تاکوو سەردانی دوکتۆربکەم (یەکێ لە مەرجەکان ڕێپێدانی داواکاری گشتی‌یە).

بە گوێرەی سکاڵانامەی لقی یەکی دادگای شۆڕشی ئیسلامی سەقز و ئایەی ٣٢ی سورەی « مائدە» و بڕگەکانی ١٨٦- ١٩٠و ١٩٣ مەحکووم کراوم بە ٣٠ ساڵ زیندان لە تاراوگەدا(بەندیخانەی میناب) و هەروەها بە گوێرەی سکاڵانامە کە لەم ماوەدا بۆم نیە چاوم بە هیچ کەسێ بکەوێ و لە هەموو جۆرە دیدار و نووسین لە گەڵ خەڵکی دیکەدا بێبەشم ودەبێ ماوەی مەحکوومیەتەکەم لە زیندانەدا تێپەڕبکەم. هەرچەندە دادگای پێداچوونەوەی پارێزگای سنە تۆمەتی « دژایەتی لە گەڵ خودا»ی ڕەت کردەوە و جەختی کردوەتەوە پەنابردن بۆ بەڵگەی قورئان لەم بوارەدا بە گوێرەی یاسا ڕەوا نیە، بەڵام لە کۆتایی‌دا بڕیاری دادگای سەرەتایی دووپات کردوەتەوە و بە نەگۆڕی زانیوە. ئەمە لە کاتێکدایە بڕیاری دوورخستنەوەم بۆ میناب بە گوێرەی ئایەتی ٣٢ی سورەی مائدە دەرکرا و دادگای پێداچوونەوە، ئەم پشتبەستنەی دادگای سەرەتایی بە ئایەتی قورئان بە یاسایی نازانێ بەڵام بڕیارەکە ناگۆڕێ، لەوکاتەوە وا گەمارۆی ئابووری سەرئێران توندتربوەتەوە ڕەوشی ئاڵۆز و خراپی زیندانیەکان خراپترە، خواردنی کەمتر وچۆنیەتی خراپی خۆراک ئازاردەرە. کەسانێکی زۆر کەم دەبینی وا بە خواردنی ئەم خۆراکانە تووشی بەدخۆراکی و جۆرەکانی کێشەی نەخۆشینی هەناو نەبووبێ! بەڵام دیسان بە ناچاری مەجبوورن خۆیان دەست بدەنە دروست کردنی چێشت و خواردن و میوە و... و زیندان بڕیاری داوە لە شوێنێکدا جێگەیەک بۆچێشتلێنان بکاتەوە. ئەو کەسەی خەریکی قاچاخی مادە هۆشبەرەکان بووە یان سەر بە بنەماڵەیەکی دەوڵەمەندە دەتوانێ بۆخۆی خواردنی نێوەڕۆ و شێوی شەوان ئامادە بکات بەڵام بۆ کەسانێ وا بە هۆی نەدارایی وهەژاری‌یەوە یان بۆ پەیداکردنی ژەمە ئەفیونی ڕۆژانەی خۆی دزیی کردوە و ئێستا کەوتوەتە زیندان یان بۆ ئەو کەسانەی کە دەبێ ماوەیەکی دوورو درێژ لە زیندانەدا بژین، ئامادە کردنی ژەمێکی ڕێک و پێک ئاواتێکی دوورە دەستە. هەرشتێ وا بسووتێ، خراپ بێ یان بە جۆرێ لە جۆرەکان کەڵکی نەمێنی دەبێ لە پارەی گیرفانی زیندانییەکان دیسانەوە بکرێدرێتەوە، لە ئافتاوە و مەسینەی تواڵێتەوە هەتا کولێری گازی و سیم و کابل و ئەوەی شتی ناوبە شەکەی گرتووخانە دایە و پووڵ و پارەی تێدەچێ دەبێ لە لایەن دیلەکانەوە دابین بکرێ.

چەند زیندانیی سیاسی کورد لێرەدا وەک من بە تۆمەتی « دژایەتی لە گەڵ خودا» و ئەندام بوونی پارتە دژبەرەکانی کۆماری ئیسلامی مەحکوومیەتی سەرووی ٢٥ ساڵ بەسەرماندا داسەپاوە و بۆ زیندانی میناب دووردخراوینەتەوە. دووردخراوەکانی دیکە دەتوانن دیدارودیمانەیان لە گەڵ خەڵکی دەرەوە هەبێ بەڵام بۆ بنەماڵەکانیان زۆرسەختە کە ٢٥٠٠ کیلۆمەتر ڕێگە بپێون و سەردانی ئێرە بکەن تاکوو بتوانن بۆ نیو کاتژمێر منداڵەکانیان ببینن...

وەرگیراو لە ماڵپەڕی ناوندی چالاکانی مافی مرۆڤی کوردستان

وەرگێران بۆ کوردی: ئازاد کەریمی

دەیان جار بە بۆنەی ڕووت کردنەوەمان و دەرهێنانی جلوبەرگی زیندانییەکان و تەنانەت شۆرت و تی‌شێرتی ئەوانەوە، لەگەڵ ئەو کارمەندانە تێکهەڵچووین و لە کۆتایی‌دا تووشی شۆکی کارەبایی، باتۆم و ژووری تاکەکەسی هاتووین

لاپەڕەی نوێ

«منفی در منفی، منفی است منفی در مثبت، مثبت است»

تەهای رەحیمی

شـــاخ و کـێـوە هـــەزار بە هـــەزارەکـــانـی ســـەر ســنـووری زۆرەمـــلـــی نـــێـوان بـــاشـــوور و ڕۆژهـــەلاتـــی کـــوردســـتـــان، ئـەو مـەلـبـەنـدەی مـێـژوویـەکـی پـڕ لە ئـازایـەتـی و قـارەمـانـێـتـی ڕۆلـە کۆلنەدەرەکانی گەلی کوردی لە هەناوی سەربوردەیدا تۆمار کراوە، ئەو گرەشاخ و بەرزە دوندانەی سەر لە ئاسمان دەسوون و ئەو دۆل و بنارە فێنکانە و، هەموو هـەرد و بـەردی، هەستی مرۆڤ دەهەژێنی و ڕوحێکی سەربەرزانە و شۆرشگێرانە بە تاک دەبەخشێ. هەتا ئێستاشی دەگـەڵدا بێ ئەم دونـدانـە هـەر کـەس و لایـەن و حیزبێک پشتی پێ بەستووە؛ لە هـەمـوو هێزێک بێمنەت بـووە و دەوڵەتە داگیرکەرەکانی کوردستان ســـەرەڕای هـەمـوو دڕنـدەیـی و بەکارهێنانی پێشکەوتووترین چەک و تێکنۆلۆژی سەردەم، نەیانتوانیوە لەم شاخە ڕژد و هەڵەموونانە چۆک بە ڕۆڵەی تێکۆشەری کوردا دەن.

یەکێک لەو هێزانەی زێڕینترین قۆناخی خەباتی خۆی لەم شاخانە تۆمار کردوە - جگە لە سەردەمی ئیدارەی وڵات- حیزبی دێموکراتی کوردستانە، هەر بۆیە ئێستاکەش وەک قۆناخی نۆستالۆژیک و سـەردەمـی ئەکتیڤی خـۆی لـەم لوتکانە ڕەوانی. دیارە دەتوانین بڵێین ئێستاشی دەگـەڵدابـی زۆربـەی هـەرە زۆری ئەو لاو و گەنجانەی بۆ پێوەست بوون بە ڕیزەکانی حیزبی دێموکراتەوە ڕوو بنکەو بارەگاکانی حیزب دەکەن، بە هەمان وینای قەندیل و بەرخۆدانی ئەم زنجیرە شاخانەوە بەری ڕێگە دەگرن. حیزبی دێموکراتیش لەپاش دابەزین و دابڕان لەو شاخانەوە بە هۆی چەندین فاکتەری جۆراوجۆر، هەمیشە لە دەرفەتێک گەڕاوە کە بارودۆخی ناوچە و بەتایبەتی هەرێمی کوردستان، کە ئێستاکە نوێنگەی دەسـەڵاتـی کـوردیـیـە لـە جیهان و بـە حـەق پێویستە هـەمـوو کـوردێـک یـارمـەتـیـدەری سەرکەوتن و پێشکەوتنی بن، بوار بدا بگەڕێنێتەوە ئەو شاخانەو لە نزیکەوە ئاگایان لە ڕەوش و کەشی ڕۆژهەڵاتی کوردستان هەبی و بە باشترین شێوەی مومکین درێژە بە خەبات بۆ ئازادی کوردستان بدەن.

بە دوای ئاڵوگۆڕەکانی ئەم چەند ساڵەی ڕابـردوودا و بە تایبەتیش سـەرهـەڵـدانـی خـەڵـکـی وڵاتـانـی ناوچەکە کە بە «بەهاری عەرەبی» نـاوی دەرکـرد، قـووڵـبـوونـەوەی کەلێنی سیاسی هەرچی زیاتری نێوان بلۆکبەندییە سیاسییەکانی جیهان و ناوچەکە هـاتە ئـاراو، لـەم نـێـوەشدا بـە خۆشییەوە داگیرکەرانی کوردستان دابەشی دوو بەرەی سەرەکیی دژ بە یەک بوون. ئەمەش دەرفەتی خولقاند، هەتا هێزە کوردییەکان کەلکی پێویست لەم ئاڵوگۆڕانە وەربگرن و دەگـەڵ ئـەوەی لـە بـاشـوور و ڕۆژئاوا بە توندی بوونە سیمبۆلی بەرگریی و شـەڕی دژی داعش، لە پارچەکانی دیکەش بە تایبەتی باکووری کوردستان لـە ڕێگەی هـەڵبـژردانـەوە پـڕۆسـەی خەبات هەرچی زیاتر پێش بخەن.

لـە درێـژەی ئـاڵـوگـۆڕەکـان و ئاریشە سیاسییەکانی ناوچەکەدا، حیزبی دێموکراتیش ئەم هەلەی قـۆسـتـەوەو بـە نـاردنـی هێزی پێشمەرگە بۆ ناوچە سنوورییەکان، هەوڵی دا لاپەڕەیەکی نوێی خەبات هـەڵـداتـەوە، هـەر بـەم جووڵانەش بـیـرەوەریـی حیزبی دێموکراتی دەیـەی ٦٠و ٧٠ی کۆچی لە بیرو زەیـنـی خـەڵـکـی کـوردا زیـندو کردەوە کە، قۆناخێک گەورەترین هـێـزی چـەکـدارو دێـمـوکـراتـی ناوچەکە بـوو. ئەگەرچی حیزبی دێـمـوکـرات، هـەمـیـشـە هـەوڵـی داوە لە ڕێگەی جۆراوجۆروە لە نێو خـەڵـکـەکـەی خـۆی‌دا ئـامـادە بێ و بـە شـێـوەی فیزیکی هێزی پێشمەرگەی ڕەوانـــەی ناوچـە جـۆراوجـۆرەکـانـی ڕۆژهـــەلات بۆتە هـۆی جۆرێک تـاکـرەوی و غروروری بێجێی لایەنی بەرانبەر.

بـــەلام بـۆ ئـــەوەی چـیـدی چاوەڕوانی ڕووداوی نەخوازراو نەبین، پێویستە هەرتک بە سینگ فراوانییەکی زیاترەوە هەنگاو بۆ ئەم قۆناخە نوێیە هەڵبێنەوە، چونکە ئەگەر لە بنکەو بارەگاکانیان لە باشوور ئاسایشی حکومەتی هـەرێـم لـە نـێـوان‌دا بـوو هـەتـا بەرگری لە هەر چەشنە گرژییەک بکا، لە چیاکانی سەر سنوور هیچ هێزێک جگە لە خۆیانی لێ نییە هەتا بەرگری لە ڕوونەدانی کارەساتێک بکا. هـەر بۆیە دێـمـوکـرات، کە گلەیی لە خۆسەپاندنی لایەنەکانی دیکە هەیە، دەبـێ خـۆی دەست لـە تـاکـرەوی سیاسەتی نەفی و ڕەتـی لایەنەکانی دیکە هەڵگرێ و واقعبینانەتر درێـژە بە کـار و تێکۆشانی بدا.

بـە گشتی دێـمـوکـرات دەبـێ لە پرۆسە ناتەواوەکانی دەشتی کۆیە دابـبـڕێ و بە عەقلییەتێکی نوێوە، دوور لەو عەقلییەتەی لەت بوون و دابڕانی لێکەوتەوە هەنگاو بەرەو ڕۆژهەلات بنێ. هەر هێزێک لـەو هێزانە هەنووکە لـە پانتایی سیاسەتی ڕۆژهەلاتی کوردستاندا، بەرەو سنوورەکان دەکشێن، ئەگەر زووتـر بتوانێ خـۆی لـە هـزر و میکانیزم و چۆنیەتی بەرێوەبەری دەشتەکانی هەرێمی کوردستان ڕزگار بکا، بە دڵنیاییەوە دەسکەوتی زیـاتـری لـە نێـوخـۆی ڕۆژهـــەلات دەبـێ. میکانیزمێکی نوێ دەتوانی پێوەندیی نێوان حیزب و خەڵک زیاتر لە جاران پتەوتر بکا و ئەگەر هەڵە و چەوتییەکیش لە ڕابـردوو هەبوو قەرەبوو بکرێتەوە. کەواتە دەبـێ گرێکوێرە نێوخۆییەکانی هێزە سیاسییەکانی ڕۆژهـەلاتـی کـوردسـتـان بـە دسـتـی خـۆیـان بکرێنەوە، هەتا لەمپەر و بەربەستێک نـەخـەنـە ســـەر ڕێـگـەی هـەوڵـە نوێیەکان و، وزە و پوتانسییەلی خەبات لە بەربەرەکانیی یەکتردا بە فیڕۆ نـەدرێ، بەڵکوو ڕێبەرایەتی لایـەنـەکـان بـە گوێرەی ویست و کـردۆتـەوە، بـەڵام لـەم پێناوەشدا کەم تەگەرە و بەربەستی لە لایەن هێزە دەسەڵاتدارەکانی باشوور و سنوورەکان بۆ نەهاتوتە پێش و، تەنانەت بە چەندین شەهیدیشی لە نێوخۆی کوردستان پێشکەش بارەگای ئازادی کردوە. ئێستاش بـە گـەڕانـەوەی بـۆ سـەر سنوور بۆتە هۆی دڵخۆشی خەڵکی کورد لـە ڕۆژهـــەلات و سنوورەکان و، هەروەها دڵگەرمی و گەشبوونەوەی پێشمەرگە و ئەندامان و لایەنگری حیزبی دیموکرات، بەڵام هەر لەو بابەتەوەش چەندین پرسی جێی ڕامان هەیە کە ڕەنگە جێی مەترسی بـن. بـە هـەڵـواسـراوی مـانـەوەی زۆربـــەی کێشە و گرفتەکانی نێوان دوو باڵی دیموکرات دەگەڵ ئەوەی نزیک بە یەک دەیەیە لیک جیا بوونەتەوە، هەوڵی بێبایەخ نیشاندان چالاکی و تێکۆشانی لایەنێک لە لایەن مێدیای سێیەرەوە، نەرمی نواندنی زیاتری لایەنێک لە چارەسەری کێشەکاندا لە پێناو بەرژەوەندی گشتیو نەتەوەیی، داخوازیی زۆربـەی هـەرە زۆری ئەندامان و لایانگرانی خۆیان و بەتایبەتیش داوای خەڵکی ڕۆژهـەلاتـی کوردسـتـان بـە یەک گوتار و یەکریزی و یەکگرتوویی دەست بە نووسینەوەی ئەم لاپەڕەیە بکەن، ئەگینا لە جوگرافیایەکی تـەواو چـەکـدارای و نیـزامـی‌دا هـەیـە؛ شیمانـەی کارەساتێکی قـەرەبـوونـەکـراو چـــاوەڕوان دەکرێ، بە تایبەتیش بە پێی ئەو باکگراوەندەی لە پەیوەندیی لە نێوان هێزەکانی ڕۆژهەلاتدا هەیە.

دواجـــار پێویستە بـوتـرێ، ئـەم لاپـەڕە نوێیەی بۆ خەباتی ڕۆژهـــەلات ڕەخـســـاوە و بە تایبەتیش دێموکراتەکان خەریکی تـۆمـاری تێکۆشانی خـۆیـانـن لە سـەری، نابی پاشکۆی ڕووداوە تاڵەکانی ئەو چەند ساڵەی ڕابردوو بن کە هـەم ئـەو هێزە و هەمیش خەڵکی ڕۆژهـەلاتـی کوردستانی بریندار کرد، واتە نابی خولانەوە لە کێشەکانی ڕابردوو قەیرانەکانی دابڕانی بزووتنەوە لە ڕۆژهەلات بـێ، بـەڵـکـو دەبـێ ببێتە هـۆی دەرچوون لەم کێشانەی ماوەیەکە بزاڤی ڕۆژهەلات تێیدا دەخولێتەوە. بـراوەی ئـەم لاپـەڕەش، ڕەوتێکە کە زووتـر خـۆی دەگـەڵ هـەل و مەرجەکە بگونجێنێ و تاکتیکی نوێ و بەرنامەی نوێ بە گوێرەی دەرفەتەکە هەبێ، هەتا بەرزترین دەسکەوتی دەست بکەوێ و بۆ هەمیشە مـاڵـئـاوایـی لـەو پرسی و کێشە (فرسایشی)یانە بکا، زەمەنێکە هێز و پوتانسیلی حیزبی بە خۆیەوە خەریک کردوە، بەڵکو دەبـێ ئـەم هێز و پوتانسییەلە گوڕێکی بەبرشت و کاریگەرە بجووڵێنن و، ئـەم جـارە بزاڤی ڕۆژهـەلات لە هێزی چاوەڕوانی دەرفەتەوە، خۆی دەرفەتخولقێن بێ، بۆ بەرەوپێش بردنی پرۆسەی گەیشتن بە ئامانجەکان.

بە هەڵواسراوی مانەوەی زۆربەی کێشە و گرفتەکانی نێوان دوو باڵی دیموکرات دەگەڵ ئەوەی نزیک بە یەک دەیەیە لێک جیا بوونەتەوە، هەوڵی بێبایەخ نیشاندان چالاکی و تێکۆشانی لایەنێک لە لایەن مێدیای سێیەرەوە، نەرمی نواندنی زیاتری لایەنێک لە چارەسەری کێشەکاندا لە پێناو بەرژەوەندی گشتیو نەتەوەیی، بۆتە هۆی جۆرێک تاکڕەوی و غروروری بێجێی لایەنی بەرانبەر

رۆژەڤی ئێران

چاوخشاندنێکی کورت بە سەر زانکۆ و گرنگییەکەیدا

ئارەش لۆڕستانی

زانکۆی تاران سیمبۆلی کۆمەڵگەی زانستی ئێرانە، کە هەموو حەوتوویەک ڕێژیم تێیدا نوێژی هەینی بەڕێوە دەبا و، هێڵە گرنگ، ستراتیژی و تاکتیکەکانی سیستمی دەسەڵاتدار لە لایەن ئیمامانی وتاربێژەوە لەو شوێنە دەخرێنە ڕوو. ئەو بابەتە هێند گرنگە کە عەلی خامنەیی، ڕێبەری کۆماری ئیسلامیش وەک یەکێک لەو وتاربێژانە لەو شوێنە ئامادە دەبێ.

بۆچی زانکۆ؟ ئەرێ کۆماری ئیسلامی دەیەوێ لایەنی زانستی بە سیاسەت و کارکردەکانی خۆی بدا و یا ڕەهەندی بیر و باوەڕی حکوومەتی و خاڵە لاوازەکانی خۆی لە بەرگی زانست و زانکۆدا بە بیروڕای گشتی نیوخۆیی و دەرەکی بفرۆشێتەوە و پاساوی بۆ بهێنێتەوە؟ ئایا ئامانجی کۆماری ئیسلامی و بە تایبەتیش بەیتی ڕێبەری دەیەوێ خۆی وەک نوێنەری کۆمەڵگەی زانستی وڵات بنوێنێ؟ یان سیستمی دەسەڵاتدار کە لە ماوەی ٣٧ ساڵی ڕابردوودا بە ڕوانگەیەکی ئەمنیەتی و ئیتلاعاتی هەوڵی بۆ کۆنترۆڵ و ئاراستەبەخشینی چالاکییەکانی زانکۆ داوە و بە دروشمی وەک ئیسلامی کردنی زانکۆ، دانانی بنکەی بەسیجی لە زانکۆ، دیاریکردن و دانانی نوێنەری وەلی فەقیە لە زانکۆ، تەرخانکردنی بوورسیەی تایبەت بۆ ئەو ڕەوت و توێژانەی سەر بە دامەزراوە سەرەکییەکانی حکوومەتن، کردنەوەی بەشی ئایینی، دامەزراندنی کەسانی بەردڵی سیستمی دەسەڵاتدار وەک مامۆستا و تێوریسیەی زانکۆ، دامەزراندنی زانکۆ تایبەتەکانی سەر بە سپای پاسداران و دامەزراوە ئەمنییەتییەکان و.... هەمیشە هەوڵی داوە چەقی ئەکتیڤیی فەزای زانستی و ئاخێزگەی ڕووناکبیری کۆمەڵایەتی بە ئاراستەی ئامانج و بەرژەوەندییەکانی خۆی‌دا بەرێ و ئەگەر ئەوەشی بۆ نەلوێ، لانیکەم دەنگە دژبەرەکانی کەپ بکا و خوێندکارە سەربەخۆکان بخاتە لاڕێوە.

زانکۆ یەکێکە لە گرنگترینی ئەو دامەزراوانەی کە لە مێژووی کۆماری ئیسلامی‌دا لە بەرانبەر گوشاری سیستمی دەسەڵاتداردا ڕاوەستاوە و هەمیشە وەک مەکۆی ڕەوتسازی و شێوازناسی بزووتنەوەی سیاسی، کۆمەڵایەتی، مەدەنی و مافی مرۆیی ڕۆڵێکی کاریگەری هەبووە. دوای شۆڕشی ١٣٥٧ کەمتر بزووتنەوەیەک لە ئێران‌دا دەبینین کە خوێندکار و زانکۆ دەوری سەرەکی تیدا نەگێڕابێ و یان وەک یەکێک لە گرنگترین ئەکتەرەکانی ناڕەزایەتی و دژکردەوە سیاسی- کۆمەڵایەتییەکان، شوێندار نەبووبێ. بزووتنەوەی سەوز و ڕووداوەکانی (کوی دانشگاه) ئەو نموونانەن کە شکست و لاوازی ڕێژیم لە سۆنگەی داسەپاندنی خواست و داخوازییە حکوومەتییەکان بە ڕوونی دەردەخا.

هەڵبژاردن لە ئێران هەمیشە کەسێکی گونجاوی بۆ چالاکی زیاتر و باسی جیدیتر لە زانکۆکان ڕەخساندووە و زانکۆ و توێژی خوێندکار دەورێکی بنەڕەتییان لە هەڵبژاردن و بە تایبەت لە شارە گەورەکان‌دا هەبووە. بە سرنجدان بەوەی کە هەڵبژاردنی مەجلیسی شورای ئیسلامی ڕەشەمەی ئەمساڵ بەڕێوە دەچێ، ئەو باس و خواس و گەنگەشانەی لە سەر ڕێککەوتنی ناوکی لە زانکۆکانی ئێران لە گۆڕێدان، زۆرتر و بەربەرنتر دەبنەوە. ئەو کەشە دەتوانی کێشە و ئاریشە و تەنانەت قەیرانێکی تازەش بۆ ئێران دروست بکا، یان هێزە دژبەر و ڕەخنەگرەکانی سیستمی دەسەڵاتدار دەتوانن بە دامەزراندنی پێوەندیی دووڵایەنەی قووڵتر و کاریگەرتر دەگەڵ توێژی خوێندکار و تێگەیشتن لە هەستیاری و خواستەکانیان کەشێکی لەبار بۆ پێشخستنی داواکانی خۆیان سازبکەن، ئەو کەشەی حکوومەتی ناوەندی بە خەستی ترسیی لێی هەیە، چونکە بزووتنەوە کۆمەڵایەتییەکان هەوڵێکی زێڕینیان بۆ سەرهەڵدان و گەشە هەیە.

ڕووداوی ٣ی خەرمانانی ١٣٢٠ و دۆزی کورد لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان

ئازاد کەریمی

لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان دوای چونە دەرەوەی ڕووس و عوسمانی لە١٢٩٧ی هەتاوی دا هیوا و ئومێدەکان بۆ دروست کردنی دەوڵەتی کوردی و هەروەها بە دەست هێنانی ئازادی و سەربەستی لە قەفەزی بێگانە ڕەنگ و ڕەواڵەتێکی دیکەی گرت. «ڕەزاشا»ی ئێران دەوڵەتێکی سەرکوتکەری لە ئێراندا بەرپا کرد و دوای ئەوەی زنجیرەی پاشایەتی بنەماڵەی «قەجەر»ی ڕووخاند و هاتە سەرتەخت لەوپەری توندوتیژیدا چوارپەلی ئێرانی بە کوردستانەوە دایە بەر شالاوی سەربازی و ئاگر و ئاسن و چەکمە و قامچی. لووتکەی ئەم خراپەکاریانە لە کوردستان ئەنجام درا. بۆ وێنە لە هەورامان، ئیلام، ورمێ و برادۆست، موکریان و مەڵبەندی»هەوەتوو»، خوێنی کوردی ڕشت و هەموو کوردە ئازادیخوازەکانی کوشت، یان لە گۆشەی بەندیخانەدا، یان لە تاراوگەدا بەرەو مەرگ و نەمان ڕەوانەی دەکردن. ڕەزاشا بروای بەوە بوو بریتانیا سەبەبکاری دواکەوتوویی وڵاتی ئێرانە، هەر بۆیە کاتێ هیتلێر، دیکتاتوری ئالمان سەری هەڵدا، بیری لە نزیک بوونەوە لە ئالمان کردەوە و هەر ئەو هاوپەیمانیەی ڕەزاشا و هیتلێر، بوو بە هۆکاری داگیرکردنی ئێران لە لایەن هاوپەیمانانەوە (بریتانیا- ڕووسیا) لە ٣ی خەرمانانی ١٣٢٠ی هەتاویدا دوای ئەوەی هیتلێر لە ئەوروپا هاوکات لە گەڵ بریتانیا و ڕووسیا خەریکی شەڕێکی ماڵوێرانکەر بوو، وا لە مێژوودا بە شەڕی دووهەمی جیهانی دەناسرێتەوە.

ڕەزا شا دەیویست وڵاتی ژێر حوکمی خۆی بباتە ئاستی وڵاتانی ئەوروپا، هەرچەندە ئەم ئاواتەی ئەو وەک شای وڵاتی ئێران لە ناوەڕۆکدا ئاواتێکی ڕەوایە، بەڵام کێشەکە لەوە دابوو ئەویش وەک ئاتاتورک، فرانکۆ، مۆسۆلینی و ستالین پێی وا بوو لە پانتای ئەو وڵاتەدا کە ئەو تێیدا فەرمانڕەوایە، دەبێ سەربازخانەیەک دروست بکات و هەموو کەس یەک جل وبەرگ بپۆشن و بە یەک زمان قسە بکەن و بیر و هۆش وهزریان تەنیا لە سەر وتار و فەرمایشی ئەو کار بکات...

لە لایەکی دیکەوە ئەم ئاواتە دوور و درێژەی ڕەزاشا بۆ کورد کە بەشێک لە پێکهاتەی جوگرافیای سیاسی ئێران بوو هەر وەک پێشتر باس کرا ئاڵۆزی و ئاژاوە و ماڵوێرانی زۆری دروست کردەوە. هەر کردەوەیەکی ڕەزاشا لە کوردستاندا دژ کردەوەیەکی هەبوو، بۆ وێنە جل و بەرگی یەکدەست بۆ پیاوان کە شۆڕشی»مەلا خەلیل گۆرئۆمەری» لێ کەوتەوە یان سەربازگیری ئیجباری کە بوو بە هۆی دژایەتی کردنی کوردانی ناوچەی سەردەشت لە ژێربریاری «ئۆمەرپاشای قەلەڕەشی» و ئەوەی دیارە کوردان هیچ کات لە مەڕ سیاسەتی ڕەگەزپەرەستانەی ڕەزاشادا بێ دەنگ نەبوون هەرچەندە دەست و پاوەنەکانی ڕەزاشا لە کوردستان دەستیان لە ئەنجامدانی هەموو جۆرە کردەوەیەکی خراپ دژ بە هاوولاتیانی کورد ئاوەلا بوو.

کاتێ لە ساڵی ١٣٢٠ی هەتاوی و لە ڕۆژی ٣ی خەرمانان‌دا فڕۆکەکانی ڕووسیا شارەکانی ڕۆژهەڵاتی کوردستانیان بوردمان کرد و ئەرتەش واتە هێزی سەربازی ئێران هەڵوەشایەوە سەربازەکانی ئێران پرش و بڵاوکران ،گەلی کورد هەناسەیەکی هەڵکیشا و پشووی ئاسوودەیی دا.

بریتانیا و ڕووسیا ڕۆژهەڵاتی کوردستانیان وەک هەموو بەشەکانی دیکە لە ئێران‌دا کۆنترۆڵ کرد و لە دەوروبەری شاری سەقزەوە هەتا ڕووباری ئاراس لە ژێر ڕکێفی سوپای سۆڤیەت‌دا بوو. کوردان لەم بەشەدا جموجۆڵی زۆرتریان هەبوو لە بەر ئەوەی ڕووسەکان لە تەوریزو ئازەربایجان‌دا دەیانویست پێگەی سیاسی خۆیان بۆ داهاتوو قایم بکەن هەر بۆیە چاوپۆشی‌یان لە هەندێ کردەوەی سەربەخۆیی خوازانەی سیاسی کوردەکان لە ناوچەی ژێر دەسەلاتی خۆیان دەکرد.

دوای دورخستنەوەی ڕەزاشا بۆ دوورگەیەک لە ئەفریقا، محەمەد ڕەزاشا، یەکەم کوڕی ڕەزاشا لە لایەن بریتانیا و سۆڤیەتەوە ئیجازەی پێدرا حوکمی ئێران بکا. ڕاستیەکەی ئەوەیە ڕەزاشا کەسی لە ئێراندا نەهێشتبوو کە بێ بە فەرمانڕەوای ئێران، هەموو پیاوانی لیهاتووی سیاسی ئێرانیی لە ناو بردبوو. هەر بۆیە بریتانیا و سۆڤیەت بە مەجبووری ڕێگە یان بە محەمەد ڕەزاشا دا بێ بە شای ئێران و دوای چەند مانگ ڕووس و بریتانیا ئیجازەیان بە دەوڵەتی شای ئێران‌دا لە چەند شوێن‌دا یەکەی سەربازی ئێرانی جێگیر بکرێ بۆ ئەوەی هێمایەک بێ بۆ هەبوونی دەسەلاتی ئێران وەک وڵات لە سنوورەکاندا.

بەڵام ئەم بڕیارە وردە بە ئێراندا ڕووبکاتەوە کوردستان وکردەوەی توندوتیژی لەشکری ئێران لە سەقزو داگیرکردنەوەی سەقز و دواتر بانە لە لایەن ئەرتەشی ئێرانەوە ڕووناکبیرانی کوردی لە مەهاباد خستە ئاویلکەوە تاکوو بیرلەوە بکەنەوە ئەمجارە دەبێ مەلبەندەکەی خۆیان بپارێزن و هەربۆیە بە نهێنی بڕیاری دروست کردنی ڕێکخراوی « کۆمەڵەی ژیانەوەی کورد» یان دا کە کورت کراوەکەی بە ژێ- کاف ناوبانگی دەرکرد. لە ساڵی ١٣٢١ی هەتاوی‌دا ژ- ک چالاکی تەشکیلاتی لە شارەکانی مەهاباد و چەند شاری دیکەی دەوروبەری دەست پێ کرد و بانگەوازی بۆ سەرهەڵدانی کولتووری کوردی دەکرد، ئەو کولتوورەی وا ڕەزاشا و دەسەلاتدارانی دیکەی پێش ئەو دژایەتی‌یان دەکرد و دەیانویست بیسڕنەوە.

لە ١٣٢٤ی هەتاوی‌دا شەڕی جیهانی دووهەم کۆتایی پێ هات و بریتانیا ئێرانی چۆڵ کرد، بەڵام سۆڤیەت ئەجێندای خۆی بەڕێوە دەبرد، ئێرانی چۆڵ نەکرد و ئەمەش بریتانیا و ئێرانی خستە بزاڤەوە کە لە جیهان‌دا پڕۆپاگەندەی نەرێنی دژبە سۆڤیەت بخەنەگەڕ.

لە ٢٥ی گەلاوێژی ١٣٢٤دا ڕێکخراوی ژ- کاف دوای کۆبوونەوەیەکی فراوان ناوی خۆی گۆڕی بۆ « حیزبی دێموکراتی کوردستان». ئەم وەرچەرخانە سیاسی‌یەی ئەندامان و دەستەی سەرۆکایەتی ژ- کاف ئاماژە بە گەشەی هزری سیاسی ئەو کەسانە دەکات کە بیر لە ستراتیژی و بەرنامەیەکی درێژخایەن و تۆکمەی سیاسی، ئابوری، کۆمەڵایەتی و فەرهەنگی هەمەڵایەنە دەکەنەوە بۆ ئەوەی ئەزموونی بەڕێوەبەریی کوردستان وەک وڵات تاقی بکەنەوە.

حیزبی دێموکراتی کوردستان بە پشوو درێژیەوە چاوەڕوانی ڕووداوەکانی دوای شەڕی دووهەمی جیهانی دەکرد و کاتێ لە تەوریز کۆماری ئازەربایجان بەرپا کرا و پشتگیری سۆڤیەتی بۆ ئەوان بینی، بیری لە ڕاگەیاندن و بەڕێوەبردنی کۆماری کوردستان کردوە. دیارە سەرەڕای هەموو گەشبینی‌یەکانی کورد، هەم ژ- ک و هەم حیزبی دێموکراتی کوردستان لایەنی ئەقڵ و بیرمەندیی خۆی پاراستبوو، بۆیە لە گەڵ تاران وەک پایتەختی ئێران پەیوەندی سیاسی هەبوو، لە گەڵ دەوڵەتی ئێران گفتگۆ وبیروڕا گۆڕینەوەی هەبوو، سیاسەتەکانی کۆماری کوردستانی بۆ ئێرانیەکان ڕوون دەکردەوە.

لە کۆتایی‌دا لە ٢ی ڕێبەندانی ١٣٢٤دا حیزبی دێموکراتی کوردستان لە گۆڕەپانی چوراچرای مەهاباد بەسەرهەموو بارگرانی و کەندوکۆسپەکانی سەر ڕێگەیدا و لە گەڵ بەشداربوونی نوێنەرانی چوارپارچەی کوردستان کۆماری کوردستانی ڕاگەیاند و لاپەڕەیەکی نوێی لە مێژووی خەبات و بزاڤی ڕزگاریخوازانەی گەلی کورد و فەرهەنگی کوردایەتی مۆدێرن‌دا هەڵدایەوە و بە هەموو جیهانی نواند کە کورد خاوەنی ئیرادەیە و دەیەوێ و دەتوانێ هاوسەنگی بۆخۆی و ناوچەکە بپارێزێ بەو مەرجەی پشت گوێ نەخرێ و بە گەلە کۆمەکی و فێل و تەلەکە لە گەلی هەڵسوکەوت نەکرێ.

هەرچی بێ ٣ی خەرمانانی ١٣٢٠ی هەتاوی دەستپێکی چیرۆکێکی ئاڵۆزوسەیری سیاسی‌یە کە دەسکەوتێکی مێژوویی بۆ کورد هەبوو هەرچەندە بە خوێنی سووری سەروک کۆماری کوردستان لە ١٠ی خاکەلێوەی ١٣٢٦ی هەتاوی‌دا ڕەنگین کرا.

لە ڕۆژهەڵاتەوە...

چی بکرێت باشە؟

خالید محەممەدزادە

دۆخی سیاسی‌و چالاکییەکانی نێوخۆی ڕۆژهەڵات، هیچ لە دۆخی سیاسی‌و چالاکی سیاسی ڕۆژهەڵاتیەکانی دەرەوەی وڵات باشتر نیە، لە ڕاستی دا دۆخی سیاسی‌و ئاستی چالاکییەکان لە ڕۆژهەڵات زیاتر لە ژێر کاریگەری فەزای گشتی ئێرانە، ئەمەش وایکردووە چەند ساڵ جارێک بۆ نموونە لە ژێر کاریگەری فەزای کاتی هەڵبژاردن کۆمەڵێک چالاکی‌و جموجول ببینرێن‌و پاش هەڵبژاردنەکانیش کۆتایی بە هەر جووڵەیەک بێ.

ڕەنگە چالاکیی سیاسی فەزای هەڵبژاردن لەم ساڵانە بەرچاوترین چالاکی بێ کە ئەمەش بە ئاراستەی پەلکێشکردنی کۆمەڵێک بەرنامەی هەڵبژاردن بۆ کوردستان‌و خۆگونجاندنی مەحفەلی لە گەڵ ئەم بەرنامانە خۆ ببینێتەوە کە لە دواجار هاوڵاتی‌و پرسی کوردستانی بوون‌و خواستە بالاکانی خەڵک لە دەرەوەی ئەم چالاکیانەیە.

لە وەها دۆخێکدا ئەم جموجۆڵانە پێویستی بە فۆرماتکردنەوەو ڕێکخستن‌و پێویستی بە بەرفراوانکرنەوەی کۆی چالاکییەکان‌و قەتیس نەمانەوەی لە دەورەیەکی زەمانی‌و مەحفەلییە.

لە ڕاستی دا لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان هیچ فۆرمیکی هاوبەشی گشتی بۆ چالاکی نیە، فۆرمێک نیە لە سەر بنەمای هاوڵاتی بوون‌و هاوڵاتی میحوەر، فۆرمێک نیە کە تەعبیر لە کۆی خواستەکانی کۆمەڵگا بکات‌و بە جۆرێک بەشێکی زۆری کۆمەڵگا خۆی تێدا ببینێتەوە، هەر ئەمەش وایکردوە تەنانەت لە هیچ هەڵبژاردنێک فۆرم‌و لیستێکی کوردی نەتوانێ بە پێناسەی کوردستانی بوونەو بەشداری پرسەکە بکات، ئەمە ئەگەر بەشێکی زۆری دەگەڕێتەوە بۆ ڕێگربوونی ساختاری سیاسی بە تەعبیرێکی‌تر دەڵالەت لە نەبوونی بەرنامەیەک لەم هەرێمە دەکات کە خوی لە سەر بنەمای خواستە جەماوەرییەکان فۆرمات بکاتەوە.

خەسارناسی ئەم دۆخەو کۆی ئەو چالاکیانە چەندین شێوازی‌تر جگە لەو ڕێگایانەی تاقیکرانەوە دەخوازێ، لە ڕاستی دا ڕەهەندی ناوەندگەرایانەو بارگاوی بە خواستی لایەکانی حکومەت‌و ڕوانینی دەسەڵاتمیحوەرانە چی تر ناتوانێ چاوەروانیەکانی هاوڵاتی کورد لە ڕۆژهەڵات بە دی بێنێ.

پرش‌و بڵاوی ڕیکخراوو گرووپەکان‌و گرتنە بەری میتودی هەرکەس بۆ خۆی‌و ئومێد بەستن لە بابەڵەکانی حاکمییەت بە ئومێدی وەرگرتنی زۆرترین ئیمتیازی گرووهی‌و تەسلیم بوون بە دابەشکردنی کورد لە سەر بنەمای مەزهەبی‌و ڕوانینی حکومەت‌و تێکشاندنی هەر فۆرمێکی هاوبەشی کوردبوون لەم هەرێمە ئەزمونێکی تاقیکراوەو بێ بەرهەم بووە.

لە ئێستادا پێویستە بە سود وەرگرتن لە هەڵەکانی ڕابردوو کار لە سەر پێکهێنانی فۆرمێکی گەورەی هاوبەش لە سەر بنەمای کوردستانی بوون لە ڕۆژهەڵات بکرێت، فۆرمێک کە بتوانێ نوێنەرایەتی کورد لە ئێران بکات. لە ڕاستی دا کۆی ئەم گرووپانە توانای گەیشتن یان بە دەسەڵات نیەو ئەمە لە گەڵ ئەوەی هیچ کارێکی مەیدانداریشیان نەکردوە، لە دۆخێکی وادا فۆرمێک لە کاری سیاسی پێویستە بۆ ڕێکخستنەوەو سەر لە نوێ بەرپرسیاربوون بەرامبەر بە کۆمەڵگا، فۆرمێک کە بتوانێ هەڵقۆڵاوی نێو ڕای گشتی بێ‌و بەشێک نەبێ لە ململانێی جیناحی سیستمی سیاسی بۆ کوردستان. فۆرمێک کە نوێنەرایەتی کورد بکات بۆ ناوەند نەک نوێنەرایەتی ناوەند بۆ کوردستان،

بە سەراحەت قسە بکەین هەموو جۆرە فۆرمێکی نوێنەرایەتیکردنی سیستم بۆ کوردستان شکستی خواردووە، دەکرێت ئەم فۆرمانە لە دواجار هەندێ ئیمتیازاتی شەخسی‌و گرووپی لێکەوتەوە بەڵام ئیمتیازاتی مەحفەڵی‌و تاکەکەسی، ئیمتیازاتی جڤاکی نیە.

ئەوەی لە ئێستا پێویستە نوێنەرایەتی حکوومەت لە کوردستان نیە، نوێنەرایەتی هێزەکانی دەرەوەی ئەم کۆمەڵگایە بۆ ڕۆژهەڵات‌و توانەوە لەو بەرنامانە نیە کە کۆمەڵگای کوردییان بۆ وەلایی دان بە خۆیان دەوێ، بەڵکو نوێنەرایەتی خەڵک لە ئاست‌و شوێنە جیاوازەکان‌و بوون بە تریبونی ئەم کۆمەڵگایە. کۆمەڵگایەک پر لە خواستی جیاواز بەڵام بێبەش لە بالێوزو تریبونێک بۆ گواستنەوەی ئەم خواستانە. تریبوونی هاوردەکردن بگوازرێتەوە بۆ تریبونی هەناردەکردن‌و هاوڵاتی‌و کۆمەڵگای کوردی بنەمای ئەم چالاکیانە بێ.

لە گەڵ ئەوەش ئەرکی ئۆپۆزیسیونی کوردی‌و ئەو هێزانەی کە سالانێکە لە لایەن حکوومەتەوە چالاکیان قەدەغەکراوە کراوە، هەڵشاخان بە ڕووی ئەم نورمە لە چالاکی نیە، بەڵکوو دەبێ ئەمانیش بتوانن ئەم فۆرمە لە خەباتی کوردستانی لە سەر بنەمای ڕۆژهەڵات بە زیندوویی بهێڵنەوە، چون لە دواجار بە زیندوو هێشتنەوەی کۆمەڵگاو بە ئاگاهێنانەوەی لە سەر خواستەکانی، نوێنەرایەتی ڕاستەقینە دەخوڵقێنێ‌و بەر بە فیروداڵی وزەو خواستەکانی و نوێنەرانی کارتۆنی دەگرێت.

کێشەی پەنابەران، کارەساتێکی مرۆیی

رەزا محەممەدئەمینی

لە چەند مانگی ڕابردووڕا بەملاوە، بە سەدان هەزار کەس لە خەڵکی وڵاتە شەڕلێدراو و بەڵایدراوەکانی باکووری ئەفریقا و ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست، بە کۆمەڵ وڵاتی خۆیان بە جێ دەڵێن و ڕوو لە وڵاتانی ئورووپایی دەکەن. هەرچەند لە ڕابردووش دا وڵاتانی پێشکەوتووی جیهان، بە تایبەت وڵاتانی ئورووپایی لەگەڵ دیاردەی پەناخوازی نائاسایی بەرەوڕوو بوون، بەڵام شەپۆلی ئەم جارە زۆر جیاوازە و ڕێژەی ئاوارەکان لە چاو ساڵانی پێشوو گەلێک زیاترە، بە چەشنێک کە وڵاتانی ئیتالیا ناوی «سوونامی پەنابەرانی» لێ ناوە.[1]

لەو پەیوەندییە و، قەڕارە ڕۆژی چوارشەمۆ ٢٣ی خەرمانان (١٤ی سێپتامبر) بۆ باس لەم کێشەیە و دێتەنەوەی ڕێگای گونجاو بۆ بەرەوڕوو بوون لە گەڵ ئاکامەکانی، وەزیرانی ناوخۆ و دادی یەکێتیی ئورووپا لەگەڵ یەک کۆببنەوە.[2]

ڕێژەی پەنابەران بە ڕادەیەکە کە وڵاتانی ئورووپایی، بە تایبەت ئاڵمان و هولەند و ئیتالیا و یۆنان، ناچار بوون ئەم ئاوارانە لە یاریگاکان دا جێ بکەنەوە. دەوڵەتی ئاڵمان ڕایگەیاندوە ڕەنگە هەتاکۆتاییەکانی ئەم ساڵ، واتە ١٩١٥ زایینی، ٨٠٠هەزار هەتا یەک میلیون پەناخواز ڕوو لە وڵاتەکەی بکەن. دیارە ئامانجی زۆربەی پەنابەران گەیشتن بە وڵاتی ئاڵمانە، وەک گەورەترین وڵاتی پێشکەوتووی ئورووپایی.

لەو چەند مانگەی ڕابردوو دا بە دەیان تراژدیی ئینسانی ڕووی داوە و هەزاران کەس لە دەریای ناوەڕاست و لە سەر سنوورە ئاویی وێشکانییەکانی وڵاتانی ئیتالیا و یونان لە گەڵ مردن و خنکاندن لە ناو ئاو یان لە ناوماشێنە بارهەڵگرە گەورەکان دا بەرەوڕوو بوون. ڕۆژ نییە ڕۆژنامە و ڕاگەیەنەگشتییەکان باس لە ڕووداوی کارەساتێکی مرۆیی نەکەن، بە چەشنێک کە ڕێبەرانی وڵاتانی پێشکەوتووی جیهانی ناچار کردەوە هەرچی زووتر لە بەرامبەر ئەم دیاردەیە هەڵوێست بگرن و ڕێگا چارەیەک بدۆزنەوە و چیدی ئەو ڕێژەیە زۆرە لە ژن و منداڵی ئاوارە کە تەنیا تاوانەکەیان ڕاکردنە لە شەڕو مالاتاوایی لە وڵاتەکانیاندا، تووشی وەها مەرگێکی دڵتەزێن نەبنەوە.

لە پەیوەندییە دا و بۆ دووبارە نەبووبەوەی کارەساتی وەک مردنی ٧١ پەناخواز لە ناو کامیۆنێک دا، وڵاتانی ئاڵمان و فەرانسە داوایان لە وڵاتانی ڕۆژهەڵاتی ئورووپا کردوە لەگەڵ پەناخوازان نەرمی بنوێنن و چی دیکە نەبنە ڕێگر لە بەردەم ئەو ئاوارانەی ڕوویان لە ئورووپا کردوە. فرانک والتێرئیشتان مایر، وەزیری کار و باری دەرەوەی ئاڵمان داوای لە وڵاتانی ڕۆژهەڵاتی ئورووپا کردوە دەست لە بەر بەرەکانی لە ئاست وەرگرتنی پەنابەران هەڵگرن و بە هاوکاری لەگەڵ یەکێتیی ئورووپا تێبکۆشن ئەو کێشەیە چارەسەر بکەن.[3] ئەوە لە حاڵێک دایە وڵاتی مەجارستان بۆبەرگیری کردن لە هاتنی شەپۆلی پەناخوازان دیوارێکی لە ئاسن و تێل درووە بە درێژایی ١٧٥ کیلۆمتر لە سنووری نێوان خۆی و سێربستان‌دا کێشاوە و هێزێکی زۆری لە سنوورەکان جێگیر کردووە.

بە پێی کۆنوانسیونی ژنو کە لە ساڵانی ١٩٥١ لە نێوان وڵاتە پێشکەوتووەکانی جیهان پەسەند کراوە، پێویستە ئەو وڵاتانە لە ئاست پەناخوازان دا بێدەنگ نەبن و هەموو ساڵی ڕێژەیەک پەنابەر کە کۆمیسارایی بەرزی پەنابەرانی سەربە نەتەوە یەکگرتووەکان کە بە UNHCR ناسراوە، بۆیان دیاری دەکا، لە وڵاتانی خۆیان دا وەرگرن و لە هەموو بارەیەکەوە بیان‌حاوێنەوە. دیارە ئەمە جگە لەو پەنابەرانەیە کە ڕاستەوخۆ لەڕێی مەترسیداری قاچاغەوە خۆیان دەگەیێننە ئەو وڵاتانە و داوای پەنابەری دەکەن . هەر لەو ڕێگایەش دایەکە لە ماوەی چەند دەیەی ڕابردوودا، دەیان هەزار مرۆڤ کە لە ناویان دا هەزاران ژن و منداڵی تێدا بووە، تێدا چوون و سەریان ناوەتەوە.

لە ڕاستی دا هەر ئێستا سەدان هەزار کەس لە پەنابەران لە یونان و ئیتالیا لە بارودۆخێکی گەلێک خراپ دا دەژین و چاوەڕوانن لە دەرفەتێک دا خۆیان بگەیێننە ئە وڵاتانەی پەنابەر وەرگرن. بەڵام پرسیار ئەوەیە سەرەڕای ئەو مەترسیانەی لەسەر ڕێی بەنابەران دا هەیە، بۆچی ساڵ لەگەڵ ساڵ و ڕۆژ بە ڕۆژ ئەم دیادەیە تەشەنە دەستێنێ و ڕوو لە زیادبوون دەکات؟

لە یادی ٦٠ ساڵەی کۆنوانسیونی ژنێڤ لە ساڵی ٢٠١١ دا، کۆمیساریای بەرزی پەنابەران ڕایگەیاند کە لەو ماوەیەدا ٤٣میلیون کەس بەهەر هۆیەک بێ لە وڵاتانی خۆیان ئاوارە بوون و ڕوویان لە شوێنی دیکە کردوە.[4] دیارە لە ٢٠١١ را هەتا ئەمڕۆکە، بەتایبەت بە لەبەرچاوگرتنی شەڕی ناوخۆیی لە وڵاتانی ئەفغانستان و عێراق و سووریە و لیبی و سەرهەڵدانی داعەش؛ زۆر نییە زیاتر لە ٥ میلیون ئینسان ماڵ و حاڵی خۆیان بەجێ نەیەڵن. بە وتەی کاربەدەستانی حکوومەتی هەرێمی کوردستان، هەر ئێستا نیزیکەی دوو میلیون ئاوارەی عێراقی و سووری، پەنایان بۆ هەرێمی کوردستان هێناوە. دیارە وڵاتی دراوسێ عێراق و سووریە، هەر هەموویان لەگەڵ کێشەی پەنابەران و ئەو ڕێژە زۆرە لە خەڵکی ڕاکردوو لە شەڕ بەرەو ڕوون و بۆ دابینکردنی جێ و ڕێی پێویست بۆ ئەو پەنا بەرانە، داوای هاوکارییان لە UN و وڵاتە پێشکەوتووەکان کردوە.

شک لەوە دانییە سەرهەڵدانی نائارامییەکان لە وڵاتانی عەڕەبی کە بە بەهاری عەڕەبی ناوی دەرکرد! وهەڵگیرسانی شەڕ و پێک دادان لەو وڵاتانەدا و بە تایبەت شەڕی نێوخۆیی لە عێراق و سووریە، هۆکاری سەرەکی بووە بۆ وەڕێ کەوتنی شەپۆلی بێ وێنەی پەناخوازان کە ئێستا بەمشێوەیە بەرۆکی مرۆڤایەتی گرتووە. بەڵام ناکرێ بڵێین دیاردەی کۆچ کردن و پەنابەری تەنیا ڕیشەی لە شەڕەکان‌دا هەیە وئەگەر شەڕ و کێشەی نێوخۆی وڵاتان نەبێ، ئەم دیاردەیە کۆتایی پێدێ. لە ڕاستی‌دا کێشەی کۆچی نائاسایی و ڕوو لە هەندەران کردن دەگەڕێتەوە بۆ چەند هۆکارێک کە دەکرێ لە سێ تەوەری مێژوویی، سیاسیی و ئابووری‌دا باسی لێوە بکەین.

لە باری مێژووییەوە زۆربەی ئەو وڵاتانە کە لە ئافریقا و ئاسیا و بەتایبەت لە ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست‌دا لە پاش شەڕی جیهانی یەکەمەوە دروست بوون، بەبێ لەبەرچاوگرتنی پێکهاتەی ئێتنیکی خەڵکەکەی بووە؛ بۆ وێنە، ئەگەر سەیری نەخشەی قارەڕەی ئافریقا بکەین بە ڕوونی دیارە ئەو وڵاتانە دیکە هەمیشە وەک هاووڵاتی پلە دوو سەیر دەکرێن و لەگەڵ سەرکوت و زەبرو زەنگ بەرەوڕوو دەبن. لێرەش دا نموونە زۆرن کە دەکرێ باس لە نەتەوەی خۆیان بکەین کە لە هەر چوارپارچەی کوردستان لەگەڵ سەرکوت و کوشت و بڕ بەرەوڕوو بووەو تەنانەت جینۆسایدیش کراوە. هەر بۆیەش زۆرێک لە خەڵکی ئەم وڵاتانە، بەتایبەت چالاکوانانی بواری سیاسی و فەرهەنگی ناچار کراون لە ترسی زیندان و لەسێدارە دران، ڕوو لە هەندەران بکەن و لە وڵاتانی ڕۆژئاوایی کە بنەماکانی ئازادی و دێموکراسی تێیان‌دا بوونی هەیە، بگیرسێنەوە.

لەباری ئابوورییەوە دەکرێ ئاماژە بەو ڕاستییە بکەین کە بەگشتی جیهان بە سەر دوو بەرەی جیاوازدا دابەش بووە، لەلایەک وڵاتانی پێشکەوتوو کە زۆربەی هەرە زۆری سەروەت و سامانی جیهانی لە خۆیان دا کۆ کردۆتەوە و سەرەڕای بوونی چین و تویژە هەژار و مام ناوەندییەکان، ژیان و گوزەرانی خەڵکی بە بەراورد لەگەڵ وڵاتانی دیکەدا زۆر لە ئاستێکی بەرز دایە و لە لایەکی دیکە، وڵاتە هەژار و کەم داهاتەکان لە جگەلە هەژاری لەڕادە بەدەر، لەگەڵ زۆر کێشەی ماڵوێرانکەری دیکە وەک، قاتی و قڕی و وێشکەساڵی و نەخۆشی و ... بەرەو ڕوون، بێ هۆ نییە ئەو دوو بەرەیە بە وڵاتانی باکوور و وڵاتانی باشوور (جگە لە ئوستراليا) ناسراون.

کەوابوو بە لەبەر چاوگرتنی ئەو ڕادەیە لە فەرق و جیاوازی لە ژیان و گوزەران لەو دوو بەرەیەدا و بۆ ڕزگاربوون کە دەست هەژاریی و بریسیەتی و دیاردەکانی دیکەی ئەو کۆمەڵگە دواکەوتوانە، خەڵکی مەترسیەکانی ئەو ڕێگە سەخت و دژوارە کە هەر وەک هەموو ڕۆژێ دەیبینین و دیبیسین بە هەزاران کەس دەکاتە قوربانی، دەگرنە بەرو بەرەو ژیان و داهاتوویەک دەڕۆن کە لە هەموو بارێکەوە لەگەڵ ئەوەی کە تێیدا دەژیان جیاوازی هەیە. بۆ وێنە ئەگەر ژیانی بنەماڵەیەکی ڕووت و بریسی و هەژاری وڵاتێکی وەک سوومالی یان سوودان یان هەر کام لە وڵاتانی ئەفریقایی لەگەڵ ژیان و گوزەران و ئیمکاناتی بنەماڵەیەکی دیکەی خەڵکی ئەو وڵاتانە کە بە هەر چەرمەسەرییەک بێ چەند ساڵێکە خۆی گەیاندۆتە وڵاتانی پەنادەر، بەڕاوەرد بکەین دەبینین لە بنەڕەت‌دا فەرقی هەیە و لێک جیاوازە؛ هەر بۆیەش بە لەبەرچاوگرتنی ئەو پێشکەوتن و ئاسانکارییانەی لە ئامرازەکانی پێوەندی‌گرتن‌دا ڕووی داوە، خەڵکی وڵاتانی هەژار دەژانن بۆ خۆیان چۆن دەژین و خزم و دەر و جیران و ئەو کەسانەی ڕوویان لە هەندەران کردوە، چ ژیانێکیان هەیە و هەر زۆر زوو، لە هەوڵ دا دەبن بە هەرنرخێک و بە هەر شێوەیەک بێ خۆیان بگەیەنە دەرەوەو لە یەکێک لە وڵاتانی پێشکەوتوودا نیشتەجێ بن.

لە ڕاستی دا هەر ئێستا سەدان هەزار کەس لە پەنابەران لە یونان و ئیتالیا لە بارودۆخێکی گەلێک خراپ دا دەژین و چاوەڕوانن لە دەرفەتێک دا خۆیان بگەیێننە ئەو وڵاتانەی پەنابەر وەردەگرن

بێگومان گرتنە بەری ئەو ڕێگایە و دەرباز بوون لە مەترسیە مەرگ هێنەرەکانی قاچاغەرێ و سەرئەنجام قەبوولکرانیان کە لایان وڵاتانی ئورووپایی، نە وا هاسانەو نە ڕێگە چارەیەکی گونجاوە بۆ دەرباز بوون لە هەژاری و بەرسیەتی. چونکە لە لایەک ئەگەر وای دابنێن خەڵک لەبەر هەژاری و نەداری دەبێ ڕوو لەو وڵاتانە بکەن؛ ڕەنگە هەموو خەڵکی ئەفریقا و بەشێکی زۆری وڵاتانی ئاسیایی بە مافی خۆیانی بزانن بەرەو وڵاتانی ئیسکاندیناوی و ئاڵمان و کانادا و بە گشتی بەروبەری باکوور بڕۆن !! ئەمە نە ڕێگا چارەیە و نە وڵاتە پێشکەوتوەکان بە زۆر هۆ، یەک لەوان مەترسی سەرهەڵدانی ڕاسیسم و ڕەگەزپەرەستی و گۆرینی دێموگرافی و پێکهاتەی نەتەوەیی ئەو وڵاتانە ئەوە قەبوول دەکەن و ئەو کێشەیە بۆخۆیان پێک دێنن. هەرچەند ڕۆژ لە مەو بەر «ئانگیلامیرکێل» سەدری ئەعزەمی وڵاتی ئاڵمان بە ڕاشکاوی ڕایگەیاند کە: بۆ ئەوەی بتوانین یارمەتی بە لیقەوماوانی ڕاستەقینە بکەین، بەوکەسانەی کە مەترسی یان لەسەر نییە دەڵێین ناتوانن لای ئێمە بمێننەوە.(٥)

لەو ماوەیەدا دەستەو تاقمە ڕاستە ئیفراتییەکانی ناسراو بە «پگیدا» بەرەدەوام هێرشیان کردۆتە سەر کەمپەکانی نیشتەجێ بوونی ئاوارەکان و سووتاندویانە. لەو بەینەدا بەتایبەت ئەیالەتی زاکس لە ڕۆژهەڵاتی ئەو وڵاتە زۆرترین توندوتیژی لێ ڕوودەداوە و لە هەر چوار هێرشەی دەکرێتە سەرکەمپی پەنابەران، یەکیان لەو ئەیالەتە ڕوویداوە. جگە لەوەش دەبینین لە وڵاتێکی پەنابەر وەرگرێ وەک سوێد یان دانمارک و فەرانسە و تەنانەت تا ڕادەیەک وڵاتی هولەندیش، حیزبە دەستەڕاستەکان بە پروپاگەندەکردن بە دژی پەنابەران و هەڵگرتنی ئالا و سەردانی دروشم دژی ئەو کەسانەی کە پێیان دەڵێن «سەر ڕەش» و ئەجنەبی، توانیویانە دەنگی زۆری جەماوەر بۆ لای خۆیان ڕاکێشن و ببن بە حیزبی دووهەم و سێهەم لە مەیدان سیاسەتی ئەو وڵاتانەدا. بێگومان لە داهاتوودا لەلایەک بە لەبەر چاوگرتنی شەرو ماڵوێرانی لە وڵاتانی ڕۆژهەڵاتی نێوەڕاست و باکووری ئەفریقا، شاهیدی بەردەوام بوونی کۆچ بەرەو هەندەران دەبینن و لە لایەکی دیکەش بە ڕوونی دیار و بەرچاوە کە ڕەوتی ڕەگەز پەرەستی و توندوتیژی بە دژی پەنابەران، لە هەموو وڵاتانی پەنادەر لە زیاد بوون دا دەبێ.

باشترین ڕێگا بۆ بەرەوڕوو بوونەوە لەگەڵ دیاردەی کۆچی نائاسایی و کەم کردنەوەی شوێنەوارە تراژدییەکانی ئەوەیە، وڵاتە زلهێزەکان وەک ئەمریکا و بریتانیا و بە گشتی ئەو وڵاتانەی لە مێژوودا ڕۆڵی نەرێنی یان هەبووە لەو کێشانەی ئێستا بوون بە مەرگەساتی کۆمەڵانی خەڵکی لەو وڵاتانەدا، هەوڵ بدەن و تێبکۆشن بە پەرە پێدانی عەدالەتی کۆمەڵایەتی و یەکسانی و هەنگاوتان بەرو دێموکراسی و چارەسەری کێشەی نەتەوە و ئایینەکان لە ڕێی هەڵوەشاندوەی پەیمانە داسەپێنندراوەکانی وەک «سایکس ـ پیکۆ»، ڕێگربن لە شەپۆلەکانی کۆچی بە کۆمەڵ و هەڵاتن لە ترسی پاکتاوی نەژادی و کوشتاری خەڵکی بێ تاوان. هەتا شەڕو ماڵوێرانی هەبێ، هەتا نابەرابەری لە دابەش کردنی سەروەت و سامان و سەرمایە هەبێ و دونیا بەسەر دوو بەری هەژارەکان و دەوڵەمەندەکان دا دابەش کرابێ، هەتا کێشەی ئایینی و ئەتنیکی و ئەو کێشانەی کە دەستکردی ئیستیعمارو وڵاتانی زلهێزن بە شێوەی ئاشتیانە و دادپەروەرانە چارەسەری نەکرێ؛ کێشەی کۆچی نائاسایی و کۆچ بار بوون، هەر دەمێنێ و بەرەبەرە زەق تر خۆ دەنوێنێ.

سەرچاوەی ژمارەکانی ١هەتا ٥ سایتی ڕادیو فارسی ئاڵمان»دۆیچەوەلە»یە.

ناوی وتار: کێشەی پەنابەران، کارەساتێکی مرۆیی!

پەروەردە بە زمانی کوردی لە ئێران دا

ڕێبوار مەعروفزادە

حەسەن ڕووحانی، سەرۆک کۆماری ئێران، لە سەفەری خۆی بۆ پاریزگای سنە باسی وتنەوەی زمان و ئەدەبیاتی کوردی لە سەرەتای ساڵی ١٣٩٥ و هەروەها کردنەوەی بەشی کوردی هەواڵدەری دەوڵەتی ئێرانی کرد. ساڵی ڕابردووش لە مانگی ڕەشەمەی ساڵی١٣٩٣، بۆ یەکەم جار لە مێژووی کۆماری ئیسلامی ئێران دا، کتێبی (وانەی کوردی (تایبەت بە خوێی یەکەمی ناوەندی لە قوتابخانەیەکی شاری سەقز بە سەر قوتابیان دا بڵاو کرایەوە.

بە پێی ماددەی ١٥ی یاسای بنەڕەتی ئێران، لەگەڵ ئەوەدا زمانی فارسی وەک زمانی فەرمی وڵات دەستنیشان کراوە بەڵام کەلک وەرگرتن لە زمانی دایکی چ وەک وتنەوە لە قوتابخانەکان و چ وەک بەکارهێنان لە گۆڤار و بڵاوکراوەکان بۆ نەتەوە غەیرە فارسەکان ڕێگە پێدراوە. حەسەن ڕووحانی لە کەمپەینی هەڵبژاردنی خۆی بۆ پۆستی سەرۆک کۆماری بەڵێنی جێبەجێ کردنی ئەو مافانەی دابوو کە لە یاسای بنەڕەتی ئێران دا هاتوون، بەڵام پشت گوێ خراون.

باسی وتنەوەی زمانی کوردی یا پەروەردە بە زمانی کوردی لە ئێرانداا شتێکی تازە نیە و لە سەردەمی خاتەمیش ئەو باسە هاتە ئاراوە؛ لە کابینەی دووهەمی خاتەمی، وەزارەتی خوێندنی بالا ئیزنی کردنەوەی بەشی زمان و ئەدەبیاتی کوردی دا بەڵام ئەو بابەتە جێبەجێ نەکرا.

دژبەرانی پەروەردە بە زمانی دایکی

ئەوانەی لە ئێران دژایەتی پەروەردە بە زمانی دایکی دەکەن، باس لەوە دەکەن کە سیستمی پەروەردەی چەند زمانی، ئێران بە بەرەوە هەڵوەشاندن دەبا و بەستێنی جیایی نەتەوەکان پێکدێنی. موهەندیس ئەدەب، نوێنەری کوردی پارلمانی ئێران لە خوێی پێنج و شەش، لە ساڵی ٢٠٠٧ و لە وتوویژ لەگەڵ سایتی دویچە وڵەی فارسی، وڵامی ئەو ڕوانگە نادێموکراتیک و نامرۆڤێیە دەداتەوە. ئەدەب دەڵێ کە لە وڵاتی سوئێس، خەڵک بە چوار زمانی ئیتاڵی، فەرانسەوی، ئینگلیسی و ئاڵمانی قسە دەکەن، بەڵام ئەو وڵاتە یەکگرتوو دەمێنێتەوە. یاسایەک لە فیزیک دا هەیە کە دەڵێ هەر کردەوەیەک، کاردانەوەیەکی لێ دەکەوێتەوە. کاتێک لە وڵاتێک ڕێز لە کەلتووری جۆراوجۆر دەگیرێ، خەڵکێش ڕازین و لەگەڵ یەکتر دەژین. بەڵام کاتێک هێزێکی باڵادەست و دەسەڵاتێکی دەوڵەتی نکۆڵی لە ناسنامەی ئەوان دەکا، خەڵکێش بەرگری دەکەن. ... لە وڵاتی ئێران زمانی عەرەبی و ئینگلیسی (لە قوتابخانە و زانکۆکان دا) دەوترێتەوە بەڵام بۆ دەبێ زمانی کوردی یا زمانەکانی دیکە پەراوێز بخرێ. ئەوە مافی بێ ئەملاوئەولای مرۆڤەکانە کە کەلتووری خۆیان بپارێزن. زمان دیارترین پێناسەی کەلتووری هەر ئێتنیک و نەتەوەیەکە.

باسێکی دیکە کە لە لایەن دژبەرانی پەروەردە بە زمانی دایکی دێتە ئاراوە ئەوەیە کە ئەو زمانانە توانای زانستی پێویسیان نیە. هەموو زمانێک توانای گەشەکردنی هەیە و ئەوە ڕاست نیە کە زمانێک لە بنەڕەتدا لە زمانێکی دیکە لاوازتر یان بە تواناتر بێ. هەر زمانێک کە کاری پێ بکرێ، توانای ئەو زمانەش زیاتر دەبێ. زمانی تورکی کە لە ئێران وەک زمانی ئەقوام لەقەڵەم دەدرێ، لە زانکۆ، میدیا، دەوڵەت و پارلمانی تورکیە و ئازەربایجان کەلکی لێ وەردەگیردرێ. زمانی عەرەبی کە کۆماری ئیسلامیی ئێران بە زمانی ئەقوام ناوی دەبا لە زیاتر لە بیست وڵات کەلکی لێ وەردەگیردرێ. ئێستا زمانی کوردییش لە وەزارەتخانەکانی دەوڵەت، زانکۆکان، قوتابخانەکان و بڵاوکراوەکان بەکار دێ.

هەروەها ئەگەر پێوەری زانستی بوون تەنیا بنەمای هەڵسەنگاندنی یەک زمان بێ، توانای زمانی ئینگلیسی لە زمانی فارسی یەکجار زۆرترە و دەکرێ لە چەند دەیەدا زمانی ئینگلیسی بکرێ بە زمانی هاوبەش و فەرمی ئێران. ئەوەی ئەمڕۆ توانای زانستی زمانی فارسی لە زمانی کوردی زیاترە لە لایەک بەرهەمی پشتگیری سیاسی لە زمانی فارسی لە ئێران و تەرخانکردنی سەرمایەیەکی ماددی یەکجار زۆرە و لە لایەکی دیکە بە هۆی پەراوێزخستی زمانی کوردی لە لایەن سیستمی سیاسی زاڵ بەسەر ئێران دایە.

زمان وەک بابەتێکی چەند ڕەهەندی

بابەتی پەروەردە بە زمانی دایکی یا بە شێوەیەکی بەرتەسکتر وتنەوەی زمانی دایکی نەتەوەکانی غەیرە فارس لە قوتابخانەکان بابەتێکی چەند ڕەهەندییە. لە فارسی لە زمانی کوردی زیاترە لە ئێران دا زمانی جۆراوجور هەیە کە فێربوون و بەکارهێنانی ئەو زمانانە پێویستی بە تەرخانکردنی کات، سەرمایەی مادی و بوونی فەزایەکی کۆمەڵایەتی لەبار هەیە. بۆ نموونە دەوڵەتی ئێران ساڵانە پووڵێکی زۆر بۆ چاپکردنی کتێبی زمانی فارسی و دابینکردنی ماموستای زمانی فارسی تەرخان دەکا. ساڵانە خەرجێکی زۆر دەکرێ تا فیلم، پرگرامی تەلەڤێزیونی و بڵاوکراوەی جۆراوجور بە زمانی فارسی بەرهەم بێ. کەوایە سیستمی پەروەردەی فرەزمانی بەستێنی بەشداری زیاتری نەتەوەکانی ئێران لە ئابووری ئێرانیش دەرەخسێنێ.

زمان بەشێکە لە پێناسەی نەتەوەیی و هەر بەم هۆیە باشتربوونی پێگەی زمانی کوردی و زمانی نەتەوە غەیرە فارسەکان لە ئێران، شۆناسی کەلتووری-سیاسی ئەو نەتەوانەش لە ئاستی ئێران بەرز دەکاتەوە. ئێستا کە لە هەڵبژاردنی پارلمانی خولی دەهەمی ئێران نزیک دەبینەوە، ڕەوتە سیاسییەکانی نێوخۆ پێویستە وەبیر ڕووحانی بێنەوە کە ئەو ٥٠،٧١ دەنگەکانی هێناوە لە حاڵێکدا لە پاریزگای کوردستان زیاتر لە ٧٠٪ دەنگدەران، دەنگیان بە ڕووحانیدا. هەروەها پێویستە جەخت لەوە بکرێتەوە لەگەڵ ئەوەی کە لە وتنەوە یا پەروەردە بە زمانی کوردی پێشوازی دەکرێ، بەڵام داواکاری نەتەوەی کورد لە ئێران بەوە کۆتایی پێ نایە و کورد داواکاری بەشداریی سیاسی-ئابووری-کولتووری زۆر بەرفراوانتری لە چوارچێوەی ئێران دا هەیە.

سەرچاوەکان:

اهمیت زبان مادری در چیست؟، سایت دویچه وله

اموزش به زبان مادری؛ فرصت یا تهدید؟، شاهد علوی، سایت روز انلاین

گام تازه دولت برای اموزش زبان کردی، ریشه‌ها و واکنش ها، از سایت:
http://iranwire.com/features/٧٨٦٣/

با پایان شمارش اراء، کلید پاستور به روحانی رسید، سایت تابناک

سونامی کۆچ و هەڵە مێژووییەکانی زلهێزان

تەهای ڕەحیمی

کۆچ، ئاکام و بڕیاری بەسەرداسەپاوی ژیان و حاڵێکی شپرز و، لێکەوتەی پەنگی هەزاران تەنگ و چەلەمە و کۆڵەواری، پاڵپێوەنانی ئاژاریکی بێ کۆتاییە! کۆچ هەلاتن لە سووکبوون و سووکایەتی و ژیانی کۆلەمەرگییە! یان دل هەلکەندن لەو زێد و ئاو و خاکەیە مرۆڤ فرچگی پێوە دەگرێ و هەردەم یاد و بیرەوەرییەکانی لە سەر توێی یادە شیرینیەکانی تاک مەییون و هیچ ڕووشان و شوخت و سووتانێک لە دالانەکانی بیرەوەری داینا‌کرێتی! یان نا کۆچ ڕێگەیەکە بۆ دۆزینەوە و بنیاتنانی داهاتوویەکی گەش و بێگەرد، ڕێچکەیەکە بۆ سەربەست بوون لە کۆت و بەندی کۆمەڵگەیەکی دواکەوتوو و گەیشتن بە سنووری ئازادی!؟

شەپۆلی بەربەرێنی کۆچی هەزاران سەرهەڵگرتووی، ماڵ و حاڵ شێواوی ڕۆژهەلاتی و ئەفریقایی، بە هیوای بینینی ڕۆژێکی خۆش لە ژیاندا و لانیکەم بنیاتنانی داهاتوویەکی بێ قەرە و بڕە، بۆ وەچە و منداڵانیان؛ باریکەڕێیەکی لە ڕۆژهەلات ناڤینەوە بەرەو ئەوپەری ئوروپا، باریکەڕێیەکی پڕ لە پشووسواری بە تەوێلی مێژوی هاوچەرخی مرۆڤاتییەوە کێشاوە؛ باریکەڕێیەکی هێند تەنگ و کەلەبەر، کە هەزاران ژن و منداڵ، پیر و گەنج تێیدا پشوویان لێ بڕا، باریکەڕێیەکی هەروا بە پانایی هەموو ڕێگە و جادەکانی جیهان، باریکەڕێیەک بۆ غەنی بوونی هەندێک بازرگانی وێژدان، کوێرەڕێیەکی بێ ڕەزا، بێ بەزەیی، هەر هەنگاوێکی ئەم ڕێگەیە شەرە دەگەڵ هەموو ئەو مۆتەکانەی ژیانیان لەو کۆمەڵە خەڵکە قوربانییە تاڵ کردوە. ئەو هەنگاوانەی، نێوشەقاوی بەرەو مەرگ و نەمانە و، نێوشەقاویشی بەرەو هێوایەکی لێڵ و تەمومژاوی نادیار.

ئایا بە ڕاستی هۆکاری ئەم لێشاوە کۆچ بەرەو هەندەران چییە؟ بەرپرساریەتی وڵاتانی جیهان و بە تایبەت و وڵاتانی کۆچەرگر دەبێ لەو پێناوەدا چی بێ؟ ڕێگەچارەی ئەم سونامییە بەدەست کێیە و چۆناوچۆن؟

ئەم جێگۆڕکێ جوگرافییە زەرەر و زیان و قازانجەکانی کێ دەگرێتەوە و بە دەیان و سەدان پرسیاری دی دە مێشکی ئەو کەسانەدا جمەی دێ کە بینەری تەرمی بێنازی بێدایک و باوکی ئەو منداڵانەن بە دەم ئاودا دراون، بینەری تەرمی بە سەریەکدا کەوتووی نێو کانتینەر و ڕەقەهەڵاتووی نێو دارستان و لێرەوارە چڕوپڕەکانن، بینەری دۆشداماوی ئەو گەنج و لاوانەی بۆ پەرینەوە لە تێڵدڕوو و بەزاندنی هێڵێک زمانی نزاو پارانەوە بۆ کەسنەدیو و کەسنەناسان پان دەکەنەوە؟ ئایا حکوومەت و کۆمەڵگە و سیستمی ئەو وڵاتە دواکەوتووانە بۆتە هۆ ئەوەی ئەو خەڵکە ملی ڕێگەی نادیاری بگرنەبەر؟ ئایا ئاکامی سیاسەتی بەرژەوەندیخوازانەی زلهێزانی جیهانە لە پێناو ئاوەدان کردنەوەی کۆشکی خۆیان کەپری هەژاران تێکدەدەن؟ لەم چەند دێرە نووسینە هەوڵ دەدرێ بە کورتی هەڵەکانی زلهێزانی جیهان و بەرژەوەندیخوازان، بەتایبەتیش ڕۆژاواییەکان لەو سۆنگەیەدا بخرێتە بەرباس.

دابەشبونی وڵاتانی ڕۆهەڵاتی ناڤین و ئەفریقایی بە پێی هۆگان هاویشتن لە لایەن وڵاتانی کۆلۆنیالیستییەوە بەبێ ڕەچاوی هیچ پێوەریکی ئاوەزمەندانە و تەنیا لەسەر بناخەی پاراستنی بەرژەوەندی خۆیان، ڕووباریکی خوێنی بێپسانەوە، شەڕ و کێشەیەکی هەمیشەیی، کۆچ و هەلاتن و گرتن و، قەلاچۆ و نائارامییەکی هەمیشەیی بۆ ئەم وڵاتانە و تارادەیەکی زۆر کەمیش بۆ خودی ئەربابە کۆنەکان لێکەوتۆتەوە، دیارە مەبەستی سەرەکی و کۆتایی ئەو کۆنە ئەربابانەش هەر ئەم دۆخ و کەشە ساماناکە هەمیشەییە بووە، هەتا چۆرایی تەڕ لە دەمار و خوێنی ئەو ناوچەیەی جیهان هەڵچۆڕین و لە پێناو چراخانکردنی کۆشکەکانیان، خانووچکەی مرۆڤی بەستەزمانی ئەودیوی ئاوەکان کاول بکەن. پاش پێکدادانە گەورەکانی نێوان جەمسەرە دەسەڵاتدارەکانی جیهان و دەگەڵ ئەویشدا دیاری کردنی چارەنووسی پڕ لە نەگبەتی بۆ هەندێک گەلی دواکەوتوو و سووتان و کۆڵەوارباوونی خەڵک و گەلێکی زۆر بەهۆی بەرژەوەندیخوازی و زلهێزەکانەوە، ڕکەبەریی دوو بەرەی جیهانی بە ڕێبەرایەتی ئەمریکا و یەکێتی سۆڤییەتی جاران، بووە هۆی ئەوەی ئەو دوو بەرەیە بە دژی یەکتر لە چوارقوڕنەی جیهاندا دەست بکەن بە پێکهێنانی دەسەلاتی سەرەڕۆ و دیکتاتۆر؛ هەتا پشتێندە و بەرگێڕەوە لە دژی پەرەی بیر و ئایدیۆلۆژیای جەمسەرەکەی دیکە دابنێن. ئەو نەریتە بەدەیان دیکتاتۆری بەرهەم هێنا، کە تەنانەت دوای ڕووخانی بەرەی سۆڤییەت و کۆتایی هاتنی شەڕی ساردیش، وەک ملۆزم بە سەر خەڵکی وڵاتەکانیاندا مانەوە و هەر ئێستاش ئاکامی زۆربەی ئەو بێسەرەبەرییانەی جیهان، فەرهەنگی بەجێماوی ئەم چەشنە دەسەلاتانەن. شۆڕبوونەوەی ئەو چەشنە سیاسەتە تا سەر ئێسک بەرژەوەندیخوازانەیە هەتا ئێستاشی دەگەڵبێ، لە لایەن بەرژەوەندیخوازانەوە دەرهەق بە وڵاتانی دیکە و بە تایبەت ئەو وڵاتانەی خاوەن سەرچاوەی ژێرزەوی بە پێت و بەرکەتن بەردەوامە و هەر سەردەمی بە

چما شەڕ؟

عەزیز مەعرووفی

٢٢ی تەموز، لە پرسوس سەر بە شاری عورفا، تەقینەوەیەکی بەهێز لە نێو ئەنجوومەنی لاوانی سۆسیالسیت دا، ٣٢ قوربانی ئەستاند. ئەنجوومەنی ناوبراو خەریکی چوون بۆ کۆبانی لە ڕۆژئاوای کوردستان و بەرهەمهێنانی فیلمێکی دۆکومێنتاری لە سەر وێرانەکانی ئەو شارە بوون. وەک بکەری ئەو کردوە تروریستیە پەنجەی تۆمەت بۆ گرووپی تروریستی داعش ڕاکێشراوە، گرووپێک کە دەرفەتی تەراتێنی لەو دیو و ئەو دیوی سنووری نێوان تورکیە و ڕۆژئاوای کوردستانی بە ئاسانی بۆ ڕەخساوە. چەند کاتژمێر پاش ئەو ڕووداوە دڵتەزێنە، لە ئاکامی ئۆپەراسیۆن و گەڕانی سوپای تورکیە لە گریلاکانی پەکەکە، سەربازێک دەکوژرێ. بەرەبەیانی ٢٤ی تەموز، واتە دوو ڕۆژ پاش ئەو کارەساتە، تەرمی بێ گیانی دوو پۆلیسی تورک، دۆزرایەوە. پەکەکە، کوژرانی دوو پۆلیسەکەی وە ئەستوو گرت. پاساوی پەکەکە ئەوە بوو دوو پۆلیسەکە هاوکاریی داعشیان کردوە. کوشتنی دوو پۆلیس و – ئەوەش لە تەم و مژ دایە و جێی گومانە- لەویش خەراپتر وە ئەستۆ گرتنەکەی، بوو بە دەرفەتێکی زێرن و پاساوێکی بەهێز لە دەستی ئەردۆغان و دەولەکەتەی تاکو جارێکی دیکە و سەر لە نوێ دیۆەزمەی شەڕێکی ماڵوێرانکەر بە سەر باکوری کوردستان دا بسپێتەوە.

پانتایی هێرشەکانی تورکیە و شەڕەکە لە تەواوەتی خۆیدا، کات و سات و لەوانەش گرینگتر ئامانجی شەڕەکە جێگای لێ وردبوونەوەن؛ یەکەم، نوکی هێرشی فرۆکە بۆمب هاوێژەکانی تورکیە بۆ سەر بنکەکانی پەکەکە ڕاست ڕووی دەو شوێنانە دابووە کە لە باشوری کوردستان هەڵکەوتوون، هاوکات شەڕ و ئاڵۆزی خۆی کێشاوەتە بەشێکی بەرچاوی نێو شارەکانی باکوری کوردستان و شەڕی نێوان ڕێکخستنەکانی پەکەکە و هێزەکانی دەولەتیی کۆڵان و گەڕەکی شارەکانی گرتۆتەوە، دووهەم، ئەو شەڕە دوای نیزیک سێ ساڵ لە ئاگربڕ و پرۆسەی نیوەچڵی ئیمراڵی – ئانکارا و پاش شکستی پارتەکەی ئەردۆغان، ئاکەپە، لە هەڵبژاردنی ٧ی حوزەیران و پاش دوو حەوتوو لە دەسپێکردنی دانووستانی چوار لایەنی براوەی هەڵبژاردنەکان بۆ پێکهێنانی حکوومەتی هاوپەیمانی، هەڵگیرساوە، سێهەم، ئامانجی شەڕەکە کە بۆ سیاسەتی سەرکوت و شەڕخوازنەی دەولەتی تورکیە، سەرۆک کۆمار و پارتی ناوبراو دەگەڕێتەوە، ویستوویەتی دوو ئامانج بپێکێ؛ یەکەم، بەستێن بۆ هەڵبژاردنەوەی پێشوەختە خۆش بکات و بە هەر نرخێک بێ ئاکەپە بتوانێ حکوومەت بە تاقی تەنیا بگریتە دەست، دووهەم، خەباتی سیاسی کورد، تووشی سەر لێ شێواوی بکات و شکستی بدات. سەرئەنجام هێرش و پێکدادانەکان ئەگەر بە ڕواڵەت لە ڕێژێ نێوی شەڕی داعشن، لە ڕاستی دا لە ڕێژێ نێوی شەڕی ڕواڵەتی داعش، شەڕبۆ سەر کورد و ماف و دەسکەوتەکانیتی.

لە ئاکامی ئەو شەڕ و تێکهەڵچوونانەدا، دەولەتی تورکیە سەدان چالاکی سیاسی و بەرێوەبەری هەدەپەی ڕاپێچی گرتووخانەکان کردوە، چەندین سەرۆک شارەوانی پارتی هەرێمەکانی دێموکراتیک (دەبەپەی) بە بۆنەوە گرتوون، جیا لە قوربانی خەڵکی بێ تاوان لە باشوور کوردستان زیاتر لە ٢٠ خەڵکی سڤیل لە کوردستانی باکوور گیانیان لە دەست داوە، دەولەتی تورکیە وەک نەریتی باو گیانی لە منداڵی پشتی سەر لانک و تەنانەت ژنی دوو گیانیش ئەستاندوە، خەڵکێکی زۆر لە ماڵ و هێلانەی خۆیان هەڵقەندراون، کوردستان بە هێزێکی زۆری شەڕکەر، کەرەستەی تۆکمە و تەیاری نیزامی ئاختراوە و باری نائاسایی لە زۆر شار و ناوچە خەریکە ببێتە بە تابلۆیەکی ڕاستەقینە.

بە درێژایی دوو ساڵ و نیوی پرۆسەی ئیمراڵی- ئانکارا، ئەگەر جار و بار لێرە و لەوێ شەڕ و تێکهەڵچوونێک دەهاتە پێش و سەربازێکی تورک گیانی لە دەست دەدا یان گریلایەک شەهید دەبوو، مەسەلەکە درێژەی پێ نەدەدرا و بەردی لە سەر دادەنرا، چونکە؛ دەولەتی تورکیە پرۆسەکەی بە غەنیمەتێکی کەم وێنە بۆ لە خشتە بردنی کورد دادەنا و خەونەکانی ئەردۆغان لە لایەک و لە خوار بوون و ناڕوونیی داواکانی بەرێز ئۆجەلان لە لایەکی دیکە نەیدەهێشت پرۆسەکە تووشی شکان و نسکۆ بێ. لە بەرامبەردا، دەولەتی تورکیە لە بەرامبەر کشانەوەی هێزەکانی پەکەکە- کە دەولەت نەیهێشت بە ئاکام بگات و بە نێوە چڵی چۆ پێش- لە خاکی باکووری کوردستان، بەردەوام جێگە و پێگەی سەربازییەکەی لە کوردستان قایمتر دەکرد، بەندەوای لێ دەدان کە پەکەکە پێی وایە دەبنە هۆی بەرتەسک کردنەوەی هات و چۆی هێزەکانیی، هەر بۆیە جیا لە هۆ و ئامانجانەی لە سەرەوە قامکمان خستنە سەر هۆکار دێموکراتی ڕاگەیاندوە، لە هێندێک گەڕەکی ئەو شارانە ڕێکخستنەکانیان چاڵ و کەندالیان هەڵقەندوون، هاوکات شەڕ و تێکهەڵچوون و باری نا ئاسایی بە سەر ئەو شار و ناوچانە دا زاڵ کراوە. لە گەڵ ئەوەی، خەباتی کورد لە باکوور خەباتێکی ڕەواو و بەرگری مەشروعە بەرامبەر بەو زمانە کوشت و بڕەی دەولەتیی ، بەڵام بە

و هەڵگیرسانەوەی شەڕ و پێکدادنەکان زۆر لەوە قوڵترن بتوانین بە نووسێنێکی کورت پێی ڕابگەین. کەواتە، جیا لەوەی باوەڕ و مەتمانە بە دەولەتی تورکیە لەو پرۆسەیەدا لە خۆ فریو دان زیاتر نەبووە و نییە و ئەو دەولەتە هەرگیز باوەڕی بە چارەسەری سیاسیانەی کێشەی کورد نییە، دەبێتە ئەوپەڕی ساویلکەیی ئەگەر هەرچی پەکەکە کردی و گوتی ئافەرینی بۆ بنێرین. لە پاڵ ئەو ڕاستییە دەبێ بیژین، سیاسەتی سەرکوت، تواندنەوە، گرتن و توقاندن، کوشتن و شاڵاو و بڕین و خەراپییەکانی دەولەتی تورکیە، ئەوەندە دەرفەتەی بۆ نەهێشتووینەتەوە بتوانین بپرژێینە سەر هەڵە و کەم و کوڕییەکانی خەباتی باکووری کوردستان بە پەکەکە، هەدەپە و خودی بەرێز ئۆجەلانیشەوە. خۆ ناکرێ دەولەتی تورکیە مادام شەڕ و تێکهەڵچوون دەخوازێ، کورد ئۆبالێ بۆ بکێشێ و لە ژووڕە تاریکەکانی ئیمراڵی ئەوەی دەگوترێ و ڕادەبرێ ئەرخەیان بین.

پەکەکە، ئازادی کوردستان لە گوللە دا دەبینی. هەدەپە، ئەوەندە بەرە و ناوەند بوون ڕۆیشتوە کە بڵێی ئیمە تورکیەین و تورکیەش ئیمەیەن. بەرێز ئۆجەلان بێ ئەوەی وشەی کورد و کوردستان بهێنێ و بێ ئەوەی داوایەکی ڕووک و ڕوونی لە دەولەت دارانی تورک هەبێ خۆی بە تەوەری تێکڕای کێشەی کورد دادەنێ، ئەوە بۆتە هۆی ئەوەی هەر سێ لایەن لانی کەم ڕێگەی گەڕانەوەیان ئاستەم بێ. لە دۆخێکی وا دایە، تیری شەڕخوازنەی دەولەتیی نیشانەکە دەئەنگێوێ و مەترسی هەمە جۆر بکەوێتە سەر کوردستان.

وەک لە سەرەوە کوتمان، شەڕ و پێکدانان خۆی کێشاوەتە هێندێک شار و ناوچەی کوردستان. لە جەزیرە، شەمزینان، ڤارتۆ، سیلوان، گەوەڕ... پەکەکە خۆسەری سەرنجدان بەوەی خەباتە سیاسەکە ڕووی دە ناوەند بێ و ڕیبەری ئەو بزووتنەوەیە داواو ویستەکانی هێندە لە خواری بن، ئەو هەوڵە هەڵپرووزەی پەکەکە بە دوور نییە ببێتە هۆی لێک پرینگانەوە و لە بەرامبەر یەکتر ڕاوەستانی سێ لایەنەکە.

شەڕێک کە ئەردۆغان خوازیاری بێ و مەترسی سوریەیی بوون لە باکووری کوردستان بکرێ، شەڕێکی سەپێنراو کە لە ئەگەری پەرەگرتن و لە گرێژنە چوونیی دا هیچ هێزێک نەتوانێ پێشی پێ بگرێ، ئەشێ بە شمشێری داموکلیس بۆ سەر ملی تورکیە و زەبری قورس بۆسەر باکووری کوردستان چاوی لێ بکەین

شەڕێک کە ئەردۆغان خوازیاری بێ و مەترسی سوریەیی بوون لە باکووری کوردستان بکرێ، شەڕێکی سەپێنراو کە لە ئەگەری پەرەگرتن و لە گرێژنە چوونیی دا هیچ هێزێک نەتوانێ پێشی پێ بگرێ، ئەشێ بە شمشێری داموکلیس بۆ سەر ملی تورکیە و زەبری قورس بۆسەر باکووری کوردستان چاوی لێ بکەین. کەواتە؛ چما شەڕ؟ شەڕ و ئاڵۆزییەکانی تورکیە و باکووری کوردستان بەشێکە لە شەڕ و ئاڵۆزییەکانی ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست کە تورکیە دەمێکە تێیوە گلاوە، بەڵام هەرگیز کێشەی کورد لە باکوور بە شەڕ و وێرانی چارەسەر نابێ. باکووری کوردستان لە قۆناغی ئیستا بە خەباتی هەراوی نەتەوەیی چەندین میلیۆنی لە گۆڕەپانی شارەکان بە ئاکامی دڵخواز دەگات، شێوە خەباتێک کە ترسی زۆری لە دڵی ئەردۆغان و حاکمانی تورکیە دا دروست کردوە. شمشێری داموکلیس خەریکە کاری خۆی دەکات.

لە ژمارەی ٦٥٩ دا لە ژێر وتاری؛ «هەدەپە و حکوومەتی هاوپەیمانیی»، دەرفەتی ٤٥ ڕۆژەی پێکهاتنی ئەو حکومەتە لە ڕۆژی هەڵبژاردنەوە دانرابوو، کەچی ئەو دەرفەتە لە ٩ی تەمووز دەستی پێکرد و ٢٣ی ئاگوست بە بێ پێکهاتنی حکوومەتی هاوپەیمانی کۆتایی هات. بە بۆنەی ئەو هەلەیە، داوای لێبوردن لە خوێنەرانی ڕۆژنامەی کو»ردستان» دەکەین.

درێژەی

سونامی کۆچ و هەڵە مێژووییەکانی زلهێزان

چەشنێک هەوڵی وردکردنەوەی چەکۆچۆڵی خۆیان و هەرزانکەری مادەی خاوی ئەو وڵاتانە دەدەن. کۆچی بە هەزاران کەسی سووری و عێراقی و ئێرانی و ... لە ئەفریقاش مەراکیشی و ئەلجەزیری و لیبیایی و ... هتد، ئاکامی نەبوونی دیموکراسی، گەشەنەستەندووی فەرهەنگی و ئابووری و سیاسی و، دەسوەردانی دەرەکی، پشتیوانی بێجێی هەندێک وڵات لە دەسەڵات دیکتاتورەکانیان و ....

وڵاتانی خۆشبژیوی دنیا لەپێناو ڕانەوەستانی دەستاری کەرتی پێشەسازییەکانیاندا، لەپێناو فرۆشتنی چەکوچۆڵ و بەرهەمی کارگە و شتومەک و کەلوپەلە سازکراوەکانیان، ئاوری شەڕێکیان خۆش کرد کە داوێنی خۆشیانی گرتەوە. زلهێزان و دەسڕۆیشتووانی جیهان بێ ئاگا لەوەی هەر ڕووداوێک لەو سووچی دنیا کاریگەریی لەسەر ئەوپەری جیهان دەبێ؛ بەهۆی بەرچاوتەنگی و چاوچنووکی ئابووری و هێژمۆنیخوازییەوە، سەرهەڵدانی دیموکراسیخوازانەی گەلانی سووریەیان کرد بە قەیرانێک، بۆ تواندنەوە و فرۆشی چەکوچۆڵ و هەستاندنەوەی ئەو بارە ئابوورییە نالەبارەی چەند ساڵێکە لە وال‌ئیستریتەوە بەرۆکی گرتوونەتەوە. سپاردنی هەندێک وڵاتی ناسەقامگیری وەک ئەفغانستان و عێراق بە هێزە ناوچەییە سەرەڕۆکانی وەک ئێران، ڕقەبەریی ناوچەیی ئەو حکوومەت و ڕێژیمە دیکتاتورانەی پاشماوەی پشتیوانی و هەڵەی جەمسەرەکانی جیهانن، بە چەشنێک ژیانیان لە خەڵک و بەتایبەت ئەو گەلە بێ دەولەتانەی وەک گەلی کورد کە هەر لە پێناو بەرژەوەندی خۆیان و بە پێی هۆگان کێشان دابەشی چەند وڵاتی بێسەرەوبەرە کراون، هەندەی دیکە بواریان بۆ هەڵاتن لەو ناوچە تووک لیکراوە خۆش کردوە. دەگەڵ سەرهەڵدانی دەولەتی ئیسلامی (داعش) کە زیاترین هێدمە و زیانی بۆ گەلی کورد لە باشوور و ڕۆژاوا هەبووە، ئەمریکا و زلهێزە هاوپەیمان و دژەکانی تووڕەکەیان بۆ هەڵدوریپوو کە بە چەند ساڵی دیکە ئەو ڕێکخراوە، تێکەوەناپێچدرێ، دیارە ئەم پرۆژەی چەندە ساڵ خایاندنەی قەیرانی داعش کە هەر ڕۆژە زیاتر پەل بۆ وڵاتانی دەوروبەر دەکێشێ، پرۆژەیەک کە لە دیوە تاریکەکانی ڕێکخراوە هەوالگرییەکانی ئەو وڵاتانەدا نەخشەی بۆ دارێژراوە، هەتا هەرچی زیاتر بەرژەوەندی تەسکی یەکە سیاسییەکانی خۆیانی پێ دەولەمەند بکەن و دەگەڵ ئەوەشدا هێڵنجی کۆمەڵگەکانی خۆیانیان تێدا بڕشێنن (ئەو کۆمەڵە خەڵکە تیرۆریستەی لە ڕۆژاواوە ڕوو دەکەنە داعش). چارەسەرنەکردنی کێشە هەڵاواسراوەکان و، یەکێکیش لەوان کێشەی کورد، قەیرانی سووریە، کێشەی فەلەستین، هەوسار شڵکردنی بۆ ڕەوتە بنئاژۆخوازەکان لە ئەفریقا و ..... هەموویان هۆکارن بۆ ئەوەی خەڵکێک بۆ پاراستنی ژیانی خۆیان و منداڵانیان ڕێگەی هات و نەهاتی هەندەران بگرنە بەر و پەڕیوەی غەریبایەتییەک بن، کە دەرکەوتەکانی لە سەر ژیانی زۆربەیان وەک ئەوی تا ئیستا بینراوە، بەتایبەت بۆ کەسانی بەتەمەن و چیرتر دڵخۆشکەر نەبووە. هەتا سیستمە سیاسییەکانی جیهان بەم چەشنە بەرژەوەندیخوازانە و چاوچنووکانە بەرێوە بچن و بەختەوەری خۆیان لە کۆستخستنی ئەوانی دیکەدا بینن و بە چاوێکی مرۆییانەتر سەرنجی خەم و ئازار و خواستی هەموو پێکهاتەکانی کۆمەڵگەی جیهانی نەدرێتەوە، بەم جۆرە ئیستا دەبیینین، ئەم سیاسەتە پڕ لە فرتوفێڵانە، تفی سەربەراوژوورە و بەرووی ئەو کەسانەشدا دەگەڕێتەوە کە بۆ کەسانی دیکەی هەڵدەدەن.

کوردستان

ژمارە: ٦٦٣

١٦ی خەرمانانی ١٣٩٤

٧ی سێپتامبری ٢٠١٥

ئەدەب و هونەر

ڕەهبەر مەحموودزادە

ئەحمەدی قازی و کەڵکەڵەی زمان

ئەمن چاوم لە ڕێگاتە و بەهیواتم، بە شەوگاران
کە سایەی نێو لقوپۆپی «تەلاجن» ڕەنگی شەو دەگرێ
بەوەش ماتەم بەسەر ئاسۆی دڵی دڵداری تۆ دەکشێ
ئەمن چاوم لە ڕێگاتە
بە شەوگاران کە دۆڵی کپ وەکوو ماری سڕی نوستوون
لە کاتێکدا کە دەستی نەرمی لیلووپەڕ دەبەستێ قاچی سەروی کێو
لە بیرت بم، نەبم، من تۆم لەبیر ناچێتەوە هەرگیز
ئەمن چاوم لە ڕێگاتە (*)

ڕەنگە بتوانین هەموو نووسەران بەسەر دوو دەستەی گشتیدا دابەش بکەین. دەستەی یەکەم بریتین لە هەموو ئەم نووسەرانەی کەلکەلەی سەرەکییان بۆ دەڤەریکی واوەی زمان پەل دەهاوێژێ و دالغەیان خودی زمان نییە. بۆ نموونە کۆمەڵناسێک یان دەروونناسێک، زمان وەکوو کەرەستە بۆ شرۆڤە کردنی تیۆرییەکانی پێوەندیدار بە بواری لێکۆڵینەوەی خۆی بەکار دەهێنی و ئەگەر هەستیارییەکیشی بە نیسبەتی زمانەوە هەبێ، ئەوا ئەم بەپەرۆش بوونە بەستراوەتەوە بەم دەرەتانانەی وا زمان بۆ لقە زانستییەکە دابینی دەکا. بەڵام دەستەی دووەم گشت ئەو نووسەرانە لەخۆی دەگرێ کە هەرچی بنووسن و لە هەر بواریکدا چازان و شارەزا بن، دالغەکەیان لە پلەی یەکەمدا زمانە. ئەدیبان و زمانەوانان لەم دەستەیەدا جێگیر دەبن. ئەم نووسەرانەی لە دەستەی یەکەمدا جێگیر دەبن «لەناو» هەرێمی زمانیدا هەڵدەسووڕێن. بەڵام نووسەرانی دەستەی دووەم «لەسەر سنوورەکانی وڵاتی زمان»دا کار دەکەن و بەگشتی هەڵسووڕانیان لەپێناو پەرەپێدانی سنوورەکانی ئەم وڵاتە دایە. زمان بۆ ئەم نووسەرانە کەرەستە نییە بەڵکوو ئامانجە.

دەستەی دووەمی نووسەرانیش خۆیان بەسەر دوو لقی دیکەدا دابەش دەبن. ئەگەر باسەکەمان لە بواری نووسینی کوردیدا چڕ بکەینەوە، دەکرێ ئەم دوو لقە بەسەر دوو پۆلی «کوردیزانان» و «زمانەوانان»دا دابەش بکەین. وە ئەبێ ئەوانەی کوردیزانن، ناچارەکی زانیارییان لە بواری زمانەوانیدا نەبێ و بەپێچەوانە زمانەوانە کوردەکان، کوردیزان و کوردیناسی چاک نەبن، بەڵام لە نووسینی نووسەراندا عادەتەن یەکێک لەم دوو لایەنە زیادتر زەق دەبێتەوە و شارەزاییی نووسەر لەم لایەنەدا پتر دەخەملێ. لە ڕوانگەی نووسەری ئەم دێڕانەوە مامۆستایانێکی وەکوو هەژار وشوکر مستەفا «کوردیزان» بوون و نووسەرانێکی وەک توفیق وەهبی و مەسعوود محەممەد «زمانەوان» بوون.

مامۆستا ئەحمەد قازی لەو دەستە نووسەرانە بوو کە کەلکەلەی زمانیان هەبوو و لەسەر سنوورەکانی وڵاتی زماندا هەڵدەسووڕان و لەناو ئەم نووسەرانەشدا زیادتر بەلای زمانەوانەکاندا دەشکایەوە. مامۆستا لە دەلاقەی ڕێزمانەوە دەیروانییە زمان و ئەم ڕوانینە لە شێوازی تایبەتی نووسینیدا خۆیا دەبوو. شێوە نووسینی پتەو و پاراوی نووسەرانێکی وەک کاک ئەحمەد قازی، سالانێک بۆ کەسانی هاونەسلی نووسەری ئەم دێڕانە، لە دەورەی دارەداره کردنی نووسینیاندا، وەکوو سەرچەشن چاوی لێکراوە.

کاک ئەحمەدی قازی لەسەردەمێکدا مشووری زمانی کوردی دەخوارد کە پێویستی بەستاندارد کردنی زمانی نووسین، زیادتر لەهەر چاخێکی دیکە خۆی دەنواند. یەکێک لە پێداویستییەکانی ئەم بەستاندارد کردنە ئەوە بوو کە لەپال بەهێز کردنی زمانی ئەدەب، زمانی نووسین ڕەوان بکرێ و نووسینی ئاسایی لە سسلە و پلپلەی ناپێویستی وەزن و سەجع دابماڵدرێ و شێوە زمانێک دابین بکرێ کە دەسەلاتی بەسەر هەرێمەکانی فیکر و فەلسەفە و زانست دا بشکێ هەتا زمانی کوردی هەر بە تەنیا زمانی دەربڕینی ڕۆمانتیک نەبێ.

مامۆستا ئەحمەدی قازی یەکێکی دیکە لەو کەسایەتییە هەڵکەوتانە بوو کە شاری بەخشندەی مەهاباد بە کۆمەڵگای کوردستانی بەخشی و کاک ئەحمەدیش بە دڵاوایی‌یەوە بەهرەیەکی بەوەجی بە زمان و خەڵک و وڵاتەکەی بەخشی.

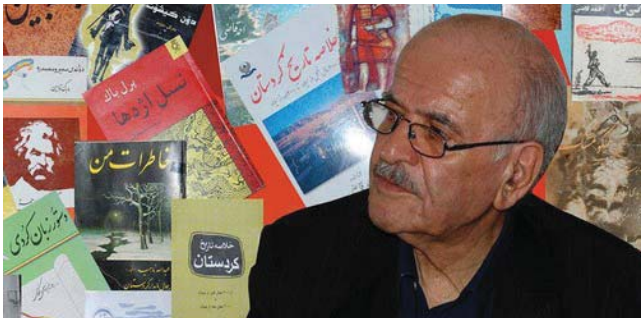

کۆیرەڕێ خامۆشە، جەنگەڵ مۆڵی تێدا خستووە شەوگار
کازیوە بێهوودە سەرقاڵی پەلاماری شەوی ژاڵە
دڕ بە شەو نادا، کەلینی ناکەوێتی شەو
لێرەدا پیاوێک بە ئەسپایی لە سووچێکا
بۆ هەواڵی خۆی دەکا باسی نەزیلێکی نهێنی ون.

(*)وەرگێڕدراوی شێعری «ترا من چشم در راهم شباهنگام» کە ئەحمەد قازی، وەری گێڕاوەتە سەر زمانی کوردی

ئەم نووسینە لە پەیجی نووسەر خۆی وەرگیراوە. بابەتەکە کاتی خۆی بە بۆنەی کۆچی دوایی ئەمر ئەحمەدی قازی، نووسراوە. «کوردستان»

چەند کورتە شێعرێکی شاعیری ئەمر شێرکۆ بێکەس
کە هەر دەڵێی بۆ ئەمڕۆی نووسیون
پێشکەشە بە گیانی ئالان و هەموو ئەو منداڵانەی لە ڕێگای چوون بۆ وڵاتانی ئەمن‌دا گیانیان لەدەست داوە

من ناهێڵم
ئەم گریانە هەرگیز ڕەنگی بچێتەوە
من ناهێڵم
ئەم مردنە ژیان بیری بچێتەوە
من ئەم زوڵمە
لەناو شووشەبەندی شیعرا
دائەنێم بۆ:
ئەو زارۆکەی
دوای چەند قەڕنی دێت و ئەزێ و
لە ڕەحمی ئەم وڵاتەوە سەر دەردێنی و
ئەلف و بێی چرا فێر ئەبێ و
ئەم غەدرە ئەخوێنێتەوە!

****

زەریای بەسام و کەشتییەک،
ڕەنگی نەهات،
هاژەی شەو و ڕەوە قرش و،مانگە شەوێکی ترساو و
«با»یەکی شێت،زەریای بەسام وکەشتییەک،
ڕەنگی نەهات،
لە خەون دوورتر کەنارە و
لە ڕەنگی وڵاتیش دوورتر چراکانە و
ئەوەی نزیک بێ هەر بزەی سمێڵەکەی قاچاخچییە و
ئاوێکە شێت،
بەحری «ئیجە» و کەشتییەکی پیرەمێردو
فەرهادێک و شیرینێک و ڕەنگێکی شێت،
زەریای سامدار
کەشتییەکی سەرەونخون
ڕەنگێکی مۆن
هاژەی مەرگ و گەلەقرشێ
خەون بە زیندوویی ئەخۆن!

****

ئەوەتەی کۆچ هەیە، کۆچ ئەکەم !
ئەوەتەی گڕ هەیە، ئەسوتێم
ئەوەتەی ئاو هەیە، ئەخنکێم
ئەوەتەی تیغ هەیە، قوربانیم.
ئەوەتەی خاک هەیە، بێخاکم.
ئەوەتەی شاخ هەیە، من تلۆر دەبمەوە و
ئەوەتەی دار هەیە، لێ ئەدرێم !
من لە پێش «موسا»وە، ئاوارەم.
پێش «مەسیح»، من خاچم.
پێش « قورەیش»، من زیندە بە چاڵ و
پێش «حوسەین»، من سەری بڕاوم .!

شێرکۆ بێکەس

ژوانگەی خۆر

چالاکانی هونەری لە بەر دەم پێناسە گەلێکی ئەمنییەتی

ئەرسەلان چەڵەبی

ڕۆژهەلاتی کوردستان کۆنەوە تا ئێستا و بە تایبەتی ١٠سالێ ڕابردوو بەردەوام مەکۆی چالاکییە ئەدەبی و هونەرییەکانە، بە دڵنیاییەوە هەر جم و جۆڵێکی هزری و ڕووناکبیریش لەو مەکۆیانەوە سەر هەڵدەدا. ئەو چالاکیانە بەردەوام تا دێ پان و بەرینتر دەبێتەوە و هەموو شارەکانی ڕۆژهەلاتی کوردستانی گرتۆتەوە، دیارە کە ئەو چالاکییانە لە ناو یەک چوارچێوەی تایبەت بەرتەسک نابێتەوە. لە هەموو بوارەکانی هونەر وەکوو: سینەما، ئەدەبیات، شانۆ، موزیک، شێوەکاری، پەیکەرەسازی و هتد، تەنانەت ریکخراوە ژینگەپارێزییەکان و ریکخراوە مەدەنییەکانی تریش هەموویان لە سەر یەک هێلی هاوبەش هەنگاو دەنێن و کاریگەرییەکی ئەرینی و ڕاستەوخۆیان لە سەر شارستانییەت و بیری نوێ و مۆدێرن هەیە.

ئەنجومەن ئەدەبییەکان، سەرچاوەیەکی گرینگ و تایبەتی ئەو چالاکیانەن و بەردەوام و بێ پسانەوە هەموو هەوڵ و ماندووبوونیکیان لە پێناو زمان و ئەدەب و کەلتووری نەتەوەکەیانە، واتە لە پێناو هیچ ئامانجێک یا خۆ ئیدۆئۆلۆژییەکی تایبەت دا نییە.

بەڵام بە داخەوە لە دێڕەی ئەو ساڵانە تا ئێستا هەموو ئەو چالاکییانە پێناسەی ئەمنییەتی بۆ کراوە و هەر جارەی بە بیانوویک گوشاریان خستوتە سەر ئەو بنکانە و دایان خستوون و بەریان بە چالاکییەکانیان گرتووە. تۆمەز دەبێ مەترسی کۆڕ و کۆبوونەوەیەکی ئەدەبی چ بێ کە دەسەلات لێی توقیوە؟

ساڵانە بە دەیان کۆنسێرتی مۆسیقای کوردی، کۆڕی ڕێز گرتنی شاعیران و نووسەران، سێمینار و کۆنفرانسە ئەدەبی و هونەرییەکان و دەیان کۆڕی تر پەک دەخاتەوە و بە بیانووی دروشم گەلێک وەکوو: « تیکدانای ئاسایشی نەتەوەیی و مەترسی بۆ ڕای گشتی» دەرگای ڕۆرینەی چالاکییە هونەری و ئەدەبییەکان قڵۆ و گرێ دەدا.

پێش گرتن بە بەڕێوەچوونی کۆڕی ڕێز گرتن لە شاعیری ناسراوی کورد «جەلال مەلەکشا» لە شاری سنە بە بیانووی «ئەمنییەتی نەتەوەیی» لە بەرچاوترین کردەوەی ناحەز و دژە هونەر و ئەدەبیاتی کوردی بوو، کە هێزە ئەمنییەکانی کۆماری ئیسلامی لەو پەڕی بێ چاو و ڕوویەوە چوونە بەر دەرگای شوێنی کۆڕەکە و هۆشداریان دایە خەڵک شوینی بەڕێوەچوونی کۆڕەکە بەجی بێڵن و لەو لاشەوە نەیان هێشتبوو کە مامۆستا جەلال مەلەکشا لە ماڵەوە بێتە دەرێ.

ئەو جۆرە کردەوانەی کە کۆماری ئیسلامی بەرانبەر بە چالاکان و نووسەرانی کورد دەیکا هیچ پاساوێک هەڵناگرێ، بەڵکوو هەڵگری پەیامێکی سیاسی و نگریسە کە نزیک بە ٤٠ ساڵە هەر چەشنە جم و جۆڵ و چالاکییەکی ئەدەبی و هونەری لە کوردستان لە ژێر چەتری ئەمنییەتی دا پێناسە دەکاتەوە.

خالێکی تر کە جێی تێرامانە و هێزە ئەمنییەکانی کۆماری ئیسلامی وەکوو پرۆژەیەکی هەمیشەیی لەنگەریان لە سەر گرتووە، هەوڵ دان بە پێی پلان و بەرنامەی تایبەت بۆ دوور کردنەوەی چالاکە هونەرییەکانە لە ناوخۆی کوردستان. واتە کۆماری ئیسلامی ساڵانە بە دەیان نووسەر و هونەرمەند و چالاکی مەدەنی لە ژێر قورسایی ئەو پێناسە گەلە پەڕیوەی وڵاتانی تر دەکا هەتا بەو چەشنە زەبرێکی کاریگەر لە ڕەوتی چالاکییە هونەرییەکان لە کوردستان بدا.

بە دڵنیاییەوە هەموو ئەو چالاکییانە باسکی بەهێز و چارەنووس‌سازی نەتەوەیەکن کە لە ژێر چەتری زمان و فکری سیاسی دەوڵەتێکی دیکتاتۆر دایە. هەموو هەنگاوێک بۆ گەشەی زمان و ئەدەب و کەلتووری نەتەوەی کورد لەوێوە سەرچاوە دەگرێ، هەر بۆیە بە گرینگی دان بەو بابەتە پێویستە هەر تاکێکی کورد لە ناو هەموو چین و توێژەکانی کۆمەڵگا بەرهەڵستی ئەو پێناسە بێبنەما و چەواشەکارانەی کۆماری ئیسلامی بێتەوە. بە دڵنیاییەوە ڕەوتی چالاکییە هونەرییەکان هیچ کات لە جووڵە ناکەوێ و بەردەوام لە زاو و زێ دادەبێ.

KURDI STAN

The Organ of Kurdistan Democratic Party-Iran

NO: 663 september 2015

مالپەڕی ناوەندیی حیزبی دێموکراتی کوردستان، ڕۆژنامەی «کوردستان» لە تۆڕی جیهانیی ئینتێرنێت دا:

www.kurdistanukurd.com

info@kurdistanukurd.org info@kurdistanukurd.com

www.kurdch.tv Hotbird:6 13 MHz 11137

polarization: horezental-SR: 27500 - FEc : 3/4

Radiodk59@gmail.com

ئیمەیل و تەلەفوونی تەشکیلاتی نهێنی:

+9647508578190

Tashkilat.kdp92@gmail.com

بەر لە مالاّوایی

ئەو وێنەیەی دنیای هەژاند!

قادر وریا

«پێم وانەبوو ئەم وێنەیە تا ئەم ڕادەیە سەرنجی خەڵکی جیهان بۆ لای خۆی ڕابکێشێ.. سەرەڕای ئەو ئازارەی لە دیتنی تەرمی ئایلان هەستم پێ دەکرد، تەنیا شتێکی کە لەوساتەدا بە میشکم دا دەهات ڕاگوێزتنی ئەو هەستە بۆ لای هەموو خەڵک بوو. بیرم لە شتێکی دیکە نەدەکردەوە. تەنیا شتێکی کە دەمەویست ئەوە بوو ئەم تراژیدیایە پێشان بدەم.»(مالپەڕی بی. بی. سی فارسی)

ئەمە بەشێک بوو لە قسەی نیلووفەر دەمیر، ئەو پەیامنێرە تورکەی ڕۆژی چوارشەممەی ڕابردوو لە کاتی گەشت و گەڕان لە لێوارەکانی «بوودرووم» ی قەڕاخ دەریای ئێژە، چاوی بە تەرمی بێگیانی منداڵێکی دوو ساڵە کەوت کە لەپەڕوو کەوتبووە سەر خێزەڵانی لێواری دەریا و شەپۆلەکانی دەریا ناوبەناو بەسەری دەکشان. منداڵەکە، تیشێرتێکی سوورو شەلواریکی شینی لە بەردابوو و جووتێک پێڵاوی ڕەشی لە پێدابوو. نیلووفەر دەڵێ تازە کار لە کار ترازابوو، کاریکمان بە مەبەستی گەڕاندنەوەی ژیان بۆ ئەو منداڵە لە دەست نەدەدەهات. تەنیا کاریکی لەم کاتوساتە دا دەمتوانی بیکەم و کردم، ئامادەکردنی کامێراکەم و گرتنی وێنەی تەرمی ئەو منداڵە بوو تا بە ڕێگای نیشاندانی ئەم وێنانە، هاواری تەرمە بێ گیانەکەی بگەیەنمە جیهان.

لەم چەند دەیەی دوایی دا، هێندێک وێنە یا وێنەی هێندێک دیمەن بوون بە پێناسەی ژمارەیەک کارەسات. نازانم لە بەر ئەوەی خۆم کوردم و سەر بە نەتەوەی کوردم، زیاتر ئەو وێنە و ئەو دیمەنانەم لە بیرن کە بوون بەڵوگۆی لێقەومان و کارەساتبەسەرداهاتنی نەتەوەی کورد؟ یا کورد لە چاو نەتەوەکانی دیکە، لەم چەند دەیەی دوایی دا، لە لێقەومان و ڕۆژڕەشیدا پشکی شێری بەرکەوتووە، بۆیە خاوەنی ئەلبۆمێکی ئەوەندە قەبەیە؟! وێنەی پێشەوا قازی محەممەدی سەرکۆماری کوردستان و هاوڕێیانی بە پەتی سیدارەوە، ئێعدامی بە کۆمەڵی لاوانی کورد لە فرۆکەخانەی سنە لە خەرمانانی ١٣٥٨، وێنەی جەستەی لەتوپەتکراوی کوژراوەکانی قەلاچۆی دانیشتوانی قارنێ، وێنەی خەڵکی کیمیایی لێدراوی هەڵەبجە، وێنەی مەینەتییەکانی بەشدارانی کورەوێکی میلیۆنی، وێنەی جەستەی لە خوێنداشەڵاڵی د.قاسملوو و د.شەرەفکەندی لە ناوەندی پێتەختەکانی ئورووپا، وێنەی شارو گوندی خاپوورکراوی باشووری کوردستان، وێنەی پڕ لە حیکایەتی دڵتەزێنی ئیسکوپرووسکی ئەنفاڵکراوەکان، وێنەی ڕفاندنی ئوجەلان، وێنەی کوشتاری خەڵکی عەفرین و قامیشلوو بە دەست ڕێژیمی سووریا بە دوای شەهیدکرانی مەلامەعشووق، وێنەی کوشتاری بە کۆمەڵی کاروانچییەکانی ڕۆبسکی، وێنەی بە کۆمەڵ کوژران و کۆچی بە کۆمەڵی ئیزدییەکان لە شەنگال، وێنەی تاوانە گەورەکەی ١ی شوباتی هەولێر، وێنەی تاوانەکانی تیرۆریستانی داعش لە دژی خەڵکی باشوور و خۆراوای کوردستان، وێنەی داڕووخاندنی یەکە یەکەی ماڵ و بیناکانی کۆبانێ و گەمارۆدرانی لە لایەن داعش و ڕاوەستانی چاوبە فرمێسکانەی ژنان و منداڵانی ئەو شارە لەو دیوی تەلبەندەکانی سنوور و... ! ئەم وێنانە لە چەشنی فیلمێک ئەو کارەساتانە دەگێڕنەوە کە لەم چەند دەیەی دواییدا بە سەر نەتەوەی کورد هاتوون. هەر کامیان ستەم و تاوانی دوژمنێکی ئەم نەتەوەیە لە بەشێکی کوردستان دەگێڕنەوە.

وێنەی ئایلان، کە ئێستا میدیاکانی جیهان وەک هێمای هەزاران مرۆڤی ڕاکردووە لە جەهەننەمی شەڕ و توندوتێژی، ویرانی و درندەیی، دەمارگرژی و هەژاریی ڕۆژبەڕۆژ زیاتری ڕۆژهەڵاتی نیوەڕاست بە کاری دێنن، بەر لە هەر واتایەکی دیکە، هەڵگر و هێمای مەزلوومیەتی نەتەوەی کورد. نەتەوەیەک کە دەیەوێ ئازاد و سەربەست بژی، لە گەڵ ئاشتی و ئاوەدانی و پێکەوەژیان و وێکهەڵکردن و بایەخەکانی دنیای شارستانی و مودێرن دایە و چاوی تەماحیشی نەبرێوەتە خاکی هیچ نەتەوە و وڵاتێکی دیکە. نەتەوەیەک کە هەرەشە نییە بۆ ئاشتی و ئاسایشی هیچ ناوچەیەکی جیهان. بەڵام لێی ناگەڕێن لە سەر خاکەکەی، دنیایەک لە ڕەنگی هیوا و خەونە لە مێژینەکانی خۆی و گونجاو لە ڕۆحی ئەم سەردەمە بنیات بنێ.

بەڵێ ڕاستە لەم ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاستە، ئەوە هەر کورد نییە لە گەڵ شەڕ و توندڕەوی و بێمافی بەرەوڕوویە. ئەوەش هەر ڕاستە کە تاکەکان لەم سەردەمە دا خەڵکی هەر وڵاتێک بن و لە هەر شوێنێکی جیهان بژین، ئەمنیەت و ئاشتی و ئازادی و ئاسوودەییان دەوێ و ئەگەر ئەمانەیان لە وڵات و کۆمەڵی خۆیان دا شک نەبرد، لە شوێنەکانی دیکەی جیهان بە دوایان دا دەگەڕێن. کوردەکان لە بەشی زۆری نیشتمانی خۆیان دا، وێرای ئەم نەبوونیانە، لە گەڵ دەردی بێ کیانی و زۆر کێشە و کارەساتی سەرچاوەگرتوو لە بندەستێی نەتەوەیی بەرەوڕوون. هەر ئەمەشە وای کردوە کۆچ و ڕەو لە نێو کوردانیش دا بە شێوەیەکی جێگای نیگەرانی پەرە بستێنێ.

وێنەی ئایلان، بێگومان سۆزی مرۆڤایەتیی بۆ لای لافاوی ئەو ئینسانانە ڕاکێشاوە کە بە ڕێگای دەریا و وشکانی و بە نێو مەترسیی جۆراوجۆر دا لە وڵاتانی ناوچەی ئێمەوە، سەری خۆیان بەرەو ئورووپا هەڵگرتوە. ئێستا ئورووپا لە گەڵ قەیرانی هاتنی شاڵاوی کۆچبەران بەرەوڕوویە و لە بەرەکەتی میدیاکانەوە، لەوانەیە وێنەی مەینەتییەکانی کۆچبەران وەک وێنەکەی ئایلان، کار بکاتە سەر سیاسەت و هەڵوێستی وڵاتانی ئورووپایی لە ئاست کۆچبەران. ئەم ئالوگۆڕە، ئەگەر هاندانی کۆچکردن بەرەو ئورووپاشی لێ بکەوێتەوە، هەرجێگای پێزانین و دڵخۆشییە. بەڵام هاسانکاری لە وەرگرتنی کۆچبەران و حاواندنەوەیان لە ئورووپا و وڵاتانی دیکە کە لە ئێستا دا کارێکی پێویستە، ڕێگر نابێ لە دووپاتبوونەوەی شەپۆلی کۆچ لە وڵاتانی ئاسیا و ئەفریقا بەرەو ڕۆژاوا. هەتا ئەو کاتەی لەم ناوچانەش تاکەکان نەبن بە خاوەنی ئەو ئەمنیەت و ئاسایش و ئاسوودەییە کە مرۆڤەکان لە کۆمەڵگە ڕۆژاواییەکان وەدەستیان هێناون، کۆچ و کۆچبەری بەرەو ڕۆژاوا درێژەی دەبێ. ڕۆژاوا و جیهان ئەگەر دەیانەوێ چارەسەریکی بنگەهی بۆ کێشە وقەیرانی کۆچبەران بدۆزنەوە، دەبێ لە دابینکردنی ئاشتی ،ئازادی ، ئاوەدانی ، ئاسوودەیی و ستاندارددەکانی ژیانێکی ئەمڕۆیی دا، پشتیوان و یارمەتیدەری خەڵکی وڵاتانی ئەو بەشە بەڵاێدراوەی جیهان بن .

ئەو وێنەیەی دنیای هەژاند!

ڕێگە لە بەڕێوەچونی ڕێوڕەسمی ڕێزگرتن لە جەلال مەلەکشا گیرا

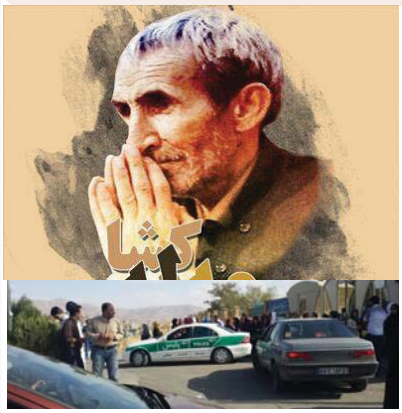

گوتیشی ڕێزم بۆ هەموو ئەو خەڵکە هەیە کە بە منەوە ماندوو بوونو سەربەرزو دڵگەرمم پێیانەوە.

حەوتووی ڕابردوو لە شاری سنە ڕێورەسمێک بۆ ڕێزگرتن لە شاعیر جەلال مەلەکشا شاعیری ناسراوی کورد پێک هاتبوو، بەڵام لە لایەن پۆلیسەوە ڕێگە لە مەراسمەکە مەلەکشا گیرا. ئەوە لە کاتێکدا بوو کە بە سەدان کەس ڕوویان لە شوێنی دیاریکراو کردبوو. وایان بە خەڵک ڕاگەیاندبوو کە هۆکارەکەی نائەمنی و ئەگەری تەقینەوە لە گۆڕیدایە.

ڕێگرتن لە مەراسیمی ڕێزگرتن لە جەلال مەلەکشا لە کاتێکدا بوو کە سەعاتێک پێش دەستپێکردنی بەرنامەکە بووە و بە دەیان پۆلیسی دژە شورش ڕژابوونە شوێنی مەراسیمەکەو نەیاندەهیشت خەڵک بچێتە نێو سالۆنەکەو داوایان لێدەکرا شوێنەکە بە جێ بێڵن.

جەلالی مەلەکشا لەو پێوەندییەدا گوتی: پێیان وتم لە ماڵەوە بەو مەیەدەری، ئەوە لە ماڵەوەم!

بە پێی زانیارییەکان حەوتوویەک پێشتر وەزارەتی ئیتلاعات ژمارە یەک لە کەسانی ناسراوی بەشداربووی ڕێورەسمی بانگ کردبوو کە ئابێ بەشداریی ئەو مەراسیمە بن. هاوکات پێش دەستپێکردنی مەراسیمەکەش هەرەشەیان لە جەلال مەلەکشا کردوە کە ئابێ لە ئابێ لە ماڵ بێتە دەرو بەشداریی مەراسیمەکە بکات.

مەلەکشا گوتی پێیان گوتم لە ماڵەوە مەیە دەرێ، ئەوە لە ماڵەوەم»!

ڕێگری لە فرۆشرانی کتێبێکی کوردیی نووسەرێکی کوردی خۆراسان کرا

لە شاری ورمێ ڕێگری لە بڵاوبوونەوە و فرۆشرانی کتێبی «باغچەی سەروها» کرا.

بەپێی ڕاپۆرتی ماف نیووز، پاش ئەوەی کە نەقدعەلی عەلەوی فەرد، نووسەری کتێبی کوردیو فارسیی «باغچەی سەروها»و بڵاوکراوەکانی پێوەندیدار بە خۆراسانی باکوور بەدوای فرۆشتنو بڵاوکردنەوەی ئەم کتێبە لە ورمێ بوو، ئیدارەی فەرهەنگو ئیرشادی ئیسلامیی ورمێ، هەرەشەی لە کتێب فرۆشییەکانی ئەم شارە کردووە کە بە هیچ شێوەیەک بۆیان نییە ئەم کتێبە بفرۆشن.

ئیدارەی فەرهەنگ و ئیرشادی ئیسلامی هەرەشەی ئەوەی لە بڵاوکەرەوەکانی کتێب لە ورمێ کردووە کە لە ئەگەری فرۆشتنی بێ مۆڵەتی ئەم کتێبە لە ئاستی شاری ورمێدا، مۆڵەتی بڵاو کردنەوەو فرۆشتنی کتێبیان لێ دەستێندرێتەوە.

ئەم کتێبە ٣٣٠ لاپەڕەییە کە ناوە کوردییەکەی «باخچەیا مەرەخان»ە، لەبارەی گوندی مێژوویی «باغچق» لە دەوروبەری شاری بۆجنوورد لە پارێزگای خۆراسانی باکوور نووسراوەو لە لایەن بڵاوکەرەوەی «عەموو عەلەوی»یەوە بۆ بازاڕی کتێب نێردراوە.

لەم کتێبەدا، باس لە پێشینەی مێژوویی کوردەکانی خۆراسان، حەشیمەت، زمان، ئایینو داب‌و نەریتو پێکهاتەی نەتەوەیی ئەوان کراوە.

شایانی باسە کە کوردەکانی خۆراسان لە نزیکەی ٥٠٠ ساڵ لەمەوبەرەوە لە ٣ قۆناغی مێژوویی‌دا، لە شارەکانی باکووری پارێزگای ورمێ ڕا ناچار بە کۆچی زۆرەملێ بۆ ئەم ناوچانە کراون‌و لە حکومەتە جۆراجۆرەکاندا، ڕێگری لە پێوەندی گرتنیان بە کوردەکانی ورمێ کراوە.